

T.C.

**ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**10-14 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARDA SALDIRGANLIK DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ VE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ARAŞTIRILMASI**

Zehra GÖKDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Oğuz TAN

İstanbul, 2019

**T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**10-14 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARDA SALDIRGANLIK DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ VE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ARAŞTIRILMASI**

**Zehra GÖKDEMİR
164102144**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Oğuz TAN

İstanbul – 2019

T.C.
ÜSKÜDAR
ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

.....SOSYAL BİLİMLER..... ENSTİTÜSÜ

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 164102144
Öğrenci Adı Soyadı	: Zehra Gökdemir
Anabilim Dalı	: Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı	: Dr. Öğretim Üyesi Ögüz TAN
Tezin Başlığı	: 10-14 Yaş Grubu Çocuklarda Saldırganlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Bağlantı Hissinin Araştırılması
Toplantı Tarihi	: 24.01.2019
Saati	: 11:00
Öğrenci Savunmaya	: ☒ Geldi
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir.	
☐ Yapılan savunma sınavında adayın tez çalışması başarılı bulunarak KABUL edilmesine,	
☐ Yapılan savunma sınavı sonunda tez çalışmasının DÜZELTİLMESİNE , düzeltme için adaya ay EK SÜRE verilmesine (en fazla 3 ay)	
☐ Yapılan savunma sınavının sonunda tezin REDEDİLMESİNE	
☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU	
ile karar verilmiştir.	
Savunmada Tezin Başlığı	: ☒ Değişmedi ☐ Değişti
Tezin Yeni Başlığı	: ☐ Değişmedi
Öğrenci Savunmaya	: ☐ Gelmedi
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,	
☐ OY BİRLİĞİ İLE REDEDİLMİŞTİR.	

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Dr. Ögüz TAN	
Danışman Üye	Dr. Öğr. Üyesi Eylem Özden	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Arzuözal İldeniz	
Üye		
Üye		

[Tüm durumlarda jüri üyelerinin tez değerlendirme raporları gerekir.]

Sayı No :

Tarih : / / 20

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen ve Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisinin Tez Savunma Sınav Tutanağı ve eklerinin Enstitü Yönetim Kurulunda görüşülmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Not: Bu forma orijinal raporlar (bir nüsha) eklenecektir.

.....
Anabilim Dalı Başkanı
[Unvanı, Adı Soyadı İmza]

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “10-14 Yaş Grubu Çocuklarda Saldırganlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Bağlanma Biçiminin Araştırılması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Zehra GÖKDEMİR

İmza

TEŞEKKÜR

Lisans hayatıma başladığım günden itibaren her zaman destek olan, bilgisini her daim paylaşan, her zaman kendisinden ilham aldığım ve cesaretiyle bize örnek olan değerli hocam Prof. Dr. Nevzat Tarhan'a teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde çalışmalarımda yardımcı olan her türlü desteği veren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Oğuz TAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim her koşulda yanımda olan sevgili annem Hatice GÖKDEMİR'e sevgili babam Süleyman GÖKDEMİR'e biricik kız kardeşlerim Ayşenur GÖKDEMİR ve Zeynep GÖKDEMİR'e canım erkek kardeşim Ali GÖKDEMİR'e çok teşekkür ederim.

Bu süreç boyunca benden her konuda destek ve yardımlarını esirgemeyen tüm değerli arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Çalışmanın kurumlarında yürütülmesine izin veren Cemre Okulları'na Çamlıca ve Güneşli şubesinin değerli yöneticilerine teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmaya katılan güzel yürekli Cemre Okulları öğrencilerine en içten şekilde teşekkür ederim.

Bu araştırmanın bilim dünyasına katkı sağlamasını diliyorum.

Zehra GÖKDEMİR

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	İ
TEŞEKKÜR	İİ
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VII
KISALTMALAR SAYFASI	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM - SALDIRGANLIĞIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	3
1.1. SALDIRGANLIĞIN TANIMI	3
1.2. SALDIRGANLIK TÜRLERİ	4
1.3. SALDIRGANLIĞIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	5
1.3.1. Biyolojik Kuram.....	5
1.3.2. Psikanalitik Kuram.....	6
1.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	7
1.3.4. Etiyolojik Kuram.....	8
1.3.5. Engellenme Kuramı	8
1.3.6. Boşalma Kuramı.....	10
1.3.7. İpucu – Uyarılmışlık Kuramı	10
1.4. SALDIRGANLIĞIN NEDENLERİ	11
1.5. SALDIRGANLIĞI KONTROL ETME YOLLARI	15
1.6. ÇOCUKLARDA SALDIRGANLIK	16
İKİNCİ BÖLÜM - BAĞLANMA BİÇİMLERİ.....	19
2.1. BAĞLANMA KURAMININ TANIMI.....	19
2.2. BAĞLANMANIN KÖKENİ	20
2.3. BAĞLANMA VE PSİKOPATOLOJİ.....	22
2.3.1. Bebeklik ve Çocuklukta Bağlanma	22
2.3.2. Ergenlikle Bağlanma.....	23
2.3.3. Yetişkinlikte Bağlanma	24

2.4. BAĞLANMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	24
2.4.1. Bowlby'nin Kuramı	24
2.4.2. Ainsworth'un Kuramı	25
2.4.3. Dört Kategori Modeli	26
2.5. BAĞLANMA ÖRÜNTÜLERİ	26
2.5.1. Güvenli Bağlanma.....	26
2.5.2. Kaygılı Bağlanma.....	26
2.5.3. Kaçınan Bağlanma	27
2.5.4. Dağınık Bağlanma.....	27
2.6. SALDIRGANLIK VE BAĞLANMA İLİŞKİSİ.....	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - ARAŞTIRMANIN İSTATİSTİKSEL BULGULARI	31
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	31
3.2. YÖNTEM.....	31
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	31
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	32
3.5. FAKTÖR VE TUTARLILIK ANALİZLERİ.....	33
3.6. KATILIMCILARIN KİŞİSEL BİLGİLERİ İLE İLGİLİ TANIMSAL ANALİZLER	37
3.6.1. Katılımcıların Yaş Durumu Dağılımı	37
3.6.2. Katılımcıların Cinsiyet Durumu Dağılımı.....	38
3.6.3. Katılımcıların Anne Durumu Dağılımı	38
3.6.4. Katılımcıların Baba Durumu Dağılımı.....	39
3.6.5. Katılımcıların Aile Durumu Dağılımı	39
3.7. ANALİZ TÜRÜNÜN BELİRLENMESİ VE ÖLÇEK ANALİZİ.....	40
3.7.1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği ile Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin Analizi	40
3.7.2. Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutu ile Kaçınmacı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi	41
3.7.3. Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutu ile Kaygılı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi	41
3.7.4. Düşmanlık Alt Boyutu ile Kaçınmacı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi	41
3.7.5. Düşmanlık Alt Boyutu ile Kaygılı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi.....	42

3.7.6. Öfke Alt Boyutu ile Kaçınmacı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi.....	42
3.7.7. Öfke Alt Boyutu ile Kaygılı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi	42
3.7.8. Sözel Saldırganlık Alt Boyutu ile Kaçınmacı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi	42
3.7.9. Sözel Saldırganlık Alt Boyutu ile Kaygılı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi..	43
3.8. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK PROFİLLERİ İLE ÖLÇEKLERİN ANALİZİ.....	43
3.8.1. Katılımcıların Yaş Durumu ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçekleri ve Alt Boyutlarının Analizi.....	43
3.8.2. Katılımcıların Cinsiyet Durumu ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçekleri ve Alt Boyutlarının Analizi	50
3.9. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK PROFİLLERİ ARASINDA YAPILAN ANALİZLER	53
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	55
KAYNAKÇA	61
EKLER.....	71
Ek-1. Kişisel Bilgiler Anket Formu	71
Ek-2. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	72
Ek-3. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri	73
ÖZGEÇMİŞ.....	75

ÖZET

(GÖKDEMİR, Zehra, Yüksek Lisans, İstanbul, 2019)

10-14 Yaş Grubu Çocuklarda Saldırganlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Bağlanma Biçiminin Araştırılması

Saldırganlık ergenlik öncesi ve ergenlik sürecindeki bireylerde sıklıkla görülen bir durumdur. Ergenlik döneminde etkili olan bir diğer kavram ise bağlanma biçimleridir. Bu çalışmada 10-14 yaş grubu çocuklarda saldırganlık ve bağlanma biçimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmaya İstanbul Cemre Okulları'nda okuyan 148'ı kız ve 147'si erkek olmak üzere 302 çocuk katılmıştır. Katılımcılara demografik veri formu, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II uygulanmıştır. Kullanılan ölçeklerin iç tutarlıklarının iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizlerin sonucuna göre saldırganlık ölçeği fiziksel saldırganlık, düşmanlık ve öfke alt boyutları ile kaygılı ve kaçınan bağlanma alt boyutları arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Yaşa göre katılımcıların kaçınmacı bağlanma, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık alt boyut medyanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Cinsiyete göre katılımcıların fiziksel saldırganlık ve düşmanlık alt boyut medyanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sonuç olarak bağlanma biçimleri ve saldırganlık arasında ilişki olduğu ve yaş, cinsiyet gibi değişkenleri ilgili kavramlara etkisi olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: *10-14 yaş grubu, bağlanma, saldırganlık*

SUMMARY

(GÖKDEMİR, Zehra, Master's Thesis, İstanbul, 2019)

Determination of Aggression Level and Investigation of Attachment Styles of Children In The 10-14 Age Group

Aggression is a common situation in pre-adolescence and adolescence individuals. Another concept that is effective in adolescence is the style of attachment. In this study, the relationship between aggression and attachment was investigated in children aged 10-14 years. For this purpose, 302 children, including 148 female and 147 male student who have been studying in İstanbul Cemre Schools participated the research. Demographic data form, Buss-Perry Aggressiveness Scale and The Experiences in Close Relationship Scale – II were applied to the participants. It has been determined that the internal consistency of the scales used are at a good level. According to the results of the analyses, low and significant correlation was found between physical aggressiveness, hostility and anger which are subscales of aggressiveness scale and anxious and avoidant attachment. According to age, there was a significant difference between the medians of avoidant attachment, Buss-Perry Aggressiveness Scale, physical aggressiveness and verbal aggressiveness subscales. According to gender, there was a significant difference between the medians of physical aggressiveness and hostility sub-scales. As a result, it has been observed that there is a relationship between the styles of attachment and aggression and that variables such as age, gender have an effect on the concepts concerned.

Keywords: *10-14 age group, attachment style, aggression*

KISALTMALAR SAYFASI

BPSÖ	: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
s.	: Sayfa
TV	: Televizyon
YİYE	: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Faktör Yapısı.....	34
Tablo 2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği Faktör Yapısı.....	35
Tablo 3. İş Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutları Güvenirlilik Analizi	36
Tablo 4. İş Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği ve Alt Boyutları Güvenirlilik Analizi.....	37
Tablo 5. Yaş Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu	37
Tablo 6. Cinsiyet Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu	38
Tablo 7. Anne Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu.....	38
Tablo 8. Baba Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu	39
Tablo 9. Aile Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu.....	39
Tablo 10. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Toplam Skorlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	45
Tablo 11. Kaçınmacı Bağlanma Toplam Skorlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	46
Tablo 12. Fiziksel Saldırganlık Toplam Skorlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	47
Tablo 13. Sözel Saldırganlık Toplam Skorlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	49
Tablo 14. Fiziksel Saldırganlık Toplam Skorlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı	51
Tablo 15. Düşmanlık Toplam Skorlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı.....	52

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği Toplam Skorlarının Yaşa Göre Değişimi	44
Şekil 2. Kaygılı Bağlanma Toplam Skorlarının Yaşa Göre Değişimi	46
Şekil 3. Düşmanlık Toplam Skorlarının Yaşa Göre Değişimi	48
Şekil 4. Öfke Toplam Skorlarının Yaşa Göre Değişimi.....	49
Şekil 5. Öfke Toplam Skorlarının Cinsiyete Göre Değişimi	52
Şekil 6. Sözel Saldırganlık Toplam Skorlarının Cinsiyete Göre Değişimi	52
Şekil 7. Katılımcıların cinsiyet durumuna göre yaş grubu dağılımını gösteren grafik ...	54

GİRİŞ

Bağlanma, kişilerin belli başlı kişilere karşı gösterdiği kuvvetli duygusal bağ olarak tanımlanabilir (Bowlby, 1982; Keough, Penniston, Vilhena-Churchill, Bagby ve Quilty, 2018). Bağlanma olgusunu güvenli bağlanma ve güvensiz bağlanma olmak üzere iki farklı boyutta incelemek gerekir. Güvenli bağlanmada kişiler pozitif ilişkiler geliştirerek duygu durumlarını düzenlerler ve gerektiğinde bu ilişkilerden sosyal destek görebilirler. Güvensiz bağlanmada ise kişinin özgüveni daha düşük seviyededir, kişi duygu durumunu düzenlemede güçlük çeker ve sosyal destek olgusu daha zayıf seyreder. Bu türden bir bağlanma etkili sonuçlar vermez ve bu şekilde bağlanan kişiler sorunların üstesinden gelme konusunda uyumsuz yetenekler sergilerler (Keough, Penniston, Vilhena-Churchill, Bagby ve Quilty, 2018).

Saldırganlık ise fiziki güç ve tutum kullanarak muhatabına darp uygulama, kötü kelimeler kullanma, fiziki müdahalede bulunma, gerçeğe aykırı söylentiler üretme ve belli bir ortamın dışında tutmak olarak tanımlanabilir. Saldırgan bir tutum, direkt olarak muhataba gösterilen davranışlar olabileceği gibi dolaylı yollar ile zarar verme şeklinde de kendini gösterebilir. Dolaylı yollar ile gösterilen saldırganlık; literatürde “dolaylı saldırganlık” (Lagerspetz, Bjorkqvist ve Peltonen, 1988) ya da “ilişkisel saldırganlık” (Crick ve Nelson, 2002; Erdinç, 2009; Rys ve Bear, 1997; Werner ve Crick, 1999) şeklinde ifade edilmektedir.

Genel olarak saldırganlık, sakatlanma ya da yaralanma gibi durumlardan kaçınan herhangi bir canlıya onu incitmeye veya ona zarar vermeye yönelik tüm davranış formları olarak tanımlanmıştır. Saldırganlık fiziksel ya da sözel biçimlerde görülebilir ve davranış olarak kodlanarak tutum veya duygulardan ayrılır. Saldırganlık davranışının, cansız nesnelere ziyade başka bir canlıya ya da kişiye karşı yapılmış olması gerekmektedir, cansız nesnelere öfke veya kızgınlık içeren davranışlarla karıştırılmamalıdır. Saldırgan davranışın bir canlıya fiziksel veya psikolojik açıdan zarar verme ve özellikle davranışın objesine karşı niyet içermesi saldırgan davranış olarak adlandırılması için gereklidir. Kişinin yetişkinliğinde nasıl bir karaktere sahip olacağı, erken çocukluk döneminde ebeveyniyle kurduğu ilişkiyle oldukça alakalıdır. Kişinin doğumundan itibaren başlayan ve yaşamı süresince devam etmekte olan ilişki, psikoloji literatüründe “bağlanma” şeklinde ifade edilmektedir. Kişiler için önem ifade eden ve diğer kişilerle kuvvetli bağlar

geliştirme isteğinin sebebi, Bowlby (1969) tarafından ifade edilen Bağlanma Kuramında ele alınmaktadır. Bağlanma şekillerinin bütün türlerinin geçmiş veya geleceğe yönelik, gözlemlenmesi teoride kolay pratikte zor olan fenomenolojik yansımaları bulunmaktadır. Aile bireylerinin rolleri, ebeveynlerin hareketlerinin kalitesi, aile içi tartışmalar, ilişkilerin birbirleri üzerindeki etkisi gibi faktörler değişikliklere sebep olabilmektedir. Pek çok farklı çalışmada, bağlanmanın nasıl ölçüleceği, devamlılığı, romantik ilişkilere olan etkisi gibi hususlardan bahsedilerek bağlanma biçimleri bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Bu çalışmada da bağlanma biçimlerinin saldırganlık düzeyi ile ilişkisi 10-14 yaş grubu örnekleminde ele alınmaktadır.

Bu çalışmanın amacı bu kapsamda Cemre Okulları'da Çamlıca ve Güneşli şubelerinde eğitim gören 10-14 yaş grubu çocuklarda saldırganlık düzeyinin belirlenmesi ve bunun bağlanma biçimi ile ilişkisinin incelenmesidir. Bu kapsamda anket tekniği kullanılarak 302 öğrenciden veri toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS istatistik programında incelenerek analiz edilmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde saldırganlığın, ikinci bölümünde bağlanma biçimlerinin kavramsal ve kuramsal çerçevesi sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise araştırma yöntemi açıklanmış ve bulgulara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM - SALDIRGANLIĞIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. SALDIRGANLIĞIN TANIMI

Saldırganlık konusunda literatürde yapılmış pek çok tanımlama bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir; “diğer kişilere fiziksel ve/veya duygusal olarak zarar veren ve onları inciten her çeşit davranış”, “incitme maksadı ile gösterilen her çeşit davranış”, “öfke ile şekillenen davranış” (Hasta ve Güler, 2013). Sevgi eksikliği, farklılaşan değer yargıları, totaliter disiplin uygulamaları, maddi gerekçeler, iç göçler, dış göçler, plansız kentleşme, travma yaratacak olaylar, istismara maruz kalma ve aile içerisindeki bireyden kötü örnek alma gibi nedenlerle çocuklar saldırgan ve öfkeli davranışlar gösterebilmektedir (Dizman ve Gürsoy, 2004).

Saldırganlık konusunda yapılan tanımlamaların farklılık göstermesinin başlıca nedeni her toplum ve her kültürde saldırgan davranışların farklı şekillerde ifade edilmesidir. Bunun yanında saldırganlığın ortaya çıkmasında etkili olan motiflerde birçok araştırmacıya göre farklılıklar göstermektedir. Bu gibi nedenlerle kavram oldukça muğlaklaşmaktadır. Saldırganlığın yaşamın sürdüğü her yerde yaygın olarak görülmesi ve kötü sonuçları ortaya çıkarması bu konuda yapılan araştırmaları da tetiklemektedir (Erdoğan, 2010). Saldırganlık insan doğasının en temel parçalarından biri olarak kabul görmektedir. Saldırganlık konusunda incelenmesi gereken başlıca problem sahaları; kişilerin başka kişilere saldırmasının nedenleri ve saldırgan, saldırıya uğrayan ve kamunun göreceği zararların en aza indirilmesidir. Saldırganlık kavramı literatürde çok farklı şekillerde tanımlanmış olsa da üzerinde uzlaşılan ve genel olarak kabul gören bir tanım bulunmamaktadır. Kimi araştırmacı kavramı darp ve itme gibi fiziki özellikler ile tanımlamışken, bazıları ise sözlü tehdit, hakaret gibi fiilleri de saldırganlık kavramı içerisinde değerlendirmektedir. Benzer şekilde saldırının nesnesine göre de tanımlamalar farklılaşmaktadır. İnsanın kendi türüne verdiği zarar ile sınırlandırılmış saldırganlık tanımları olduğu gibi diğer canlılara veya cansız nesnelere verilen zararı da kapsayan saldırganlık tanımlamaları mevcuttur (Hogo ve Vaughan, 2006).

Saldırganlık çok farklı boyutları ile incelenen bir kavramdır. Bu boyutlardan bazıları şu şekildedir; genetik etkenlerin saldırganlığa etkileri, anne-baba tarafından gösterilen davranışların etkileri, aile bireyleri ile yaşanan durumların etkileri, ebeveynlerinden bir veya ikisinin yokluğu, kardeşlerin durumu ve sayısı, kardeşler arası

ilişkiler, yaşanan çevrenin etkileri, eğitim hayatının etkileri, uzun süreli hastalıklar, medyanın etkisi ve gelir durumunun etkileri (Atıcı ve Kılıçarslan, 2010).

Birçok araştırma saldırgan davranışların tek bir kök nedenden ileri gelmediğini ve nedenlerin belirli ölçülerde saldırganlığa etki ettiğini göstermektedir (Kaplan ve Aksel, 2013). Saldırganlık davranışının kökenlerini inceleyen teoriler iki grupta toplanmıştır. Birinci grup teoriler saldırganlığı dürtü tabanlı ve içgüdüsel bir süreç olarak ele almaktadırlar. İkinci grup teoriler ise saldırganlığın bilişsel ve sosyal özelliklerine odaklanmaktadır. Bandura ve arkadaşları (1963) tarafından yapılan saldırganlık araştırmasında sonradan kazanılan saldırganlık ile ilgili önemli bulgular elde edilmiştir. Bu teori literatürde sosyal öğrenme teorisi olarak adlandırılır. Bu teoriye göre saldırganlık, önceki dönemlerde tecrübe edilen olaylardan öğrenmeye, harici durumsal etkenlere kadar çok geniş bir çerçevede şekillenmektedir. Bunun yanında nesilden nesile aktarılan birtakım davranış kalıplarının da saldırganlığı etkilediğini belirtmektedir. Önceki tecrübelerin hangi zamanda ve hangi koşullar altında saldırganlığı tetiklediğini açığa çıkarmak için geliştirilen bu teoriye göre ebeveynlerin davranış ve durumlarının da çocuklarda saldırganlığı etkilediği ifade edilmektedir (Eroğlu, 2009).

1.2. SALDIRGANLIK TÜRLERİ

Buss (1961)'a göre saldırganlığın üç boyutu bulunmaktadır. Bunlar; a) bedensel veya sözlü saldırganlık, b) etkin veya edilgen saldırganlık, c) direkt veya indirekt saldırganlıktır. Bir kişiyi itmek, çekmek ve darp etmek gibi eylemler bedensel saldırganlık olarak ifade edilmektedir. Kötü sözler söylemek ve ruhsal durumu incitici şekilde konuşmak ise sözlü saldırganlık eylemleridir (Balcıoğlu Donat ve Özdemir, 2012). Farklı bir tanımlamaya göre bedensel saldırganlık, işkence ve dövme gibi bedensel kuvvet içeren davranış şekillerine karşılık gelirken, iftira, küçük düşürme, dedikodu ve hakaret gibi davranış şekilleri sözlü saldırganlığa örnektir (Geen, 2001).

Glascok (2008)'a göre sözlü saldırganlık bedensel saldırganlığa geçişte kullanılan küçük düşürme, tehdit etme, alay etme, bağırma ve lakap takma gibi davranış şekilleri ile kendini göstermektedir. Sözlü saldırganlıktan bahsedilirken, saldırıya maruz kalan kişinin bundan zarar görmesi veya göreceği olması, saldırganlık gösterenin ise bunu zarar verme kastı ile gerçekleştirmesi beklenmektedir. Söz konusu zarar doğrudan saldırının mağdurunun etkileyebileceği gibi, dolaylı olarak etkilenmesine de sebebiyet

verebilir. Bu tanımlara göre sözlü saldırganlık ve bedensel saldırganlık arasında çok belirgin bir çizgi vardır. Tepe ve Sayıl (2012)'ın araştırmasına göre sözlü saldırganlık mağduru çocuklarda sosyal işlevselliği zedeleyen yaşlıların reddedilmesi, dışlanma ve yalnız kalma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Başka bir tanıma göre ise sözlü saldırganlık, buyurganlık, küçük düşürülme, eleştirilme ve fiziki engellemelere karşı kişilerin verdiği sözlü tepkilerdir (Çelik ve Kocabıyık, 2014). Sözlü saldırganlıkta amaç mağdura ruhsal bir zarar vermektir. Sözlü saldırganlık bir tehdit olgusunu içerebileceği gibi saldırıya maruz kalanı toplumdaki izole etmek gibi yöntemleri de içerir (Çelik ve Otrar, 2009).

1.3. SALDIRGANLIĞIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.3.1. Biyolojik Kuram

Saldırganlığın birtakım biyolojik evreler sonucundan ve genetik yoluyla nesillere aktarıldığını savunan çalışmalar biyolojik kuram başlığı altında incelenmektedir. Biyolojik kuram tüm canlılardaki saldırgan davranışları incelemektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar saldırganlığa etki ettiği düşünülen genetik faktörleri ve beynin bölümlerini incelemektedir (Öztürk, 2008). Beyindeki birtakım bölgelerin saldırganlığı etkileyip etkilemediği elektriksel olarak o bölgelerin uyarılması ve sonuçların gözlemlenmesi ile tespit edilmektedir (Güner, 2006).

Biyolojik kuramın incelediği diğer bir konu ise cinsiyetler arasındaki kromozom değişikliklerinin saldırganlığa etkisidir. Eşey kromozomları normal bireylerde iki adettir. XX kromozomuna sahip bir birey dişidir ve XY kromozomuna sahip bir birey de erkektir. Bazen XYY biçiminde kromozom dizilimine sahip bireyler de mevcuttur. Bazı araştırmalara göre bu bireyler daha saldırgan davranışlar sergilemektedirler (Erkiner, 2012). Benzer şekilde vücutta bulunan hormonların da saldırganlığa etki ettiği düşünülmektedir. Örneğin serotonin hormon düzeyi düşük bireylerde saldırganlık yaygın olarak gözlemlenmektedir (Abay ve Tuğlu, 2000; Coccaro, Kavoussi, Cooper ve Hauger, 1997).

Dopamin hormonunun düşüklüğü de saldırganlığa sebep olmaktadır (Abay ve Tuğlu, 2000). Bir kafa travması sonucu beyinde hasar oluşan bireyler de saldırganlık gösterebilirler. Bandura (1973) saldırganlığın androjen hormonu ile bağlantılı olduğunu ifade etmiştir. Androjen hormonu fiziksel ve kas gelişimini etkileyen bir hormondur ve

dolaylı bir biçimde saldırgan tutumu etkileyebilmektedir. Biyolojik kuram bağlamında incelenen diğer bir hususta insanların beslenme alışkanlıklarıdır. Bireyler vücudunun ihtiyaç duyduğu vitamin ve minerallere yeterli seviyede ulaşamazlarsa saldırgan davranışlar gösterme eğiliminde olurlar. Farklı bir araştırmada da çinko eksikliği olan bireylerin daha saldırgan olduğu tespit edilmiştir (Çelik, 2006). Biyolojik kuram, saldırganlığı daha çok somut ve ölçülebilir nitelikler ile bağdaştırma eğilimindedir. Fakat saldırganlık konusunda diğer etmenleri görmezden geldiği için yetersiz kalmaktadır (Efilti, 2006).

1.3.2. Psikanalitik Kuram

Adler, saldırganlık ile ilgili ilk teoriyi ortaya atan psikoterapisttir ve saldırganlığı gereksinimlerini gidermeye çalışan bir organizmayı tamamen kaplayan bir güdü olarak ele almıştır ve daha dar kapsamda yaptığı tanımlamada saldırganlığı kişilerin gündelik hayatlarına karşı verdikleri tepki olarak tanımlamıştır (Güner, 2006). Adler ve Freud psikanalitik kuramları bağlamında birbirinden ayrı düşüncelere sahiptir. Adler'e göre birey saldırgan davranışını değişik şekillerde gösterir ve bu davranışların kökeninde de bireysel ihtiyaçlarını gidermek vardır. Psikanalitik yaklaşıma göre saldırganlık doğumdan itibaren varlığını sürdüren enerjinin ortaya çıkmasıdır (Yıldız, 2010).

Gözütok (2008) bireysel içgüdüyü yaşam ve ölüm olarak adlandırdığı iki boyutta ele almaktadır ve saldırganlığı bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için ölüm ile ilgili içgüdü'nün farklı bireylere aktarılması olarak ifade etmiştir. Ölüm ile ilgili içgüdü'nün bireyin kendine yönlendirmesi ile intihar, çevresine yönlendirmesi ile de saldırganlık davranışları meydana gelmektedir (Bilgin, 1988). Freud'a göre kişinin davranışlarının özünde yaşam enerjisi bulunmaktadır ve bu yaşam enerjisinin doygunluğa ulaştırılmadığı durumlarda bir tepki olarak saldırganlık kendini göstermektedir (Güner, 2006).

Geçtan (1990) ise Freud'un psikanalitiğinde saldırgan tutumların sebebi olarak insanın hayvansı özelliklerini barındıran id'in varlığını vurgulamıştır. Freud'a göre gelişim dönemlerine göre saldırganlık ile ilgili duygular anal dönemde ortaya çıkmaya başlar ve fallik dönemde erkek çocuklar babalarına, kız çocuklar ise annelerine karşı düşmanlık ve saldırganlık gösterirler. Freud saldırganlığı doğuştan gelen bir özellik olarak ele almaktadır. Psikanalitik kuram saldırganlığın ihtiyaç duyacağı enerjinin insan

vücudunda bulunduğunu savunur ve bu davranışlar yaşam ve ölüm ile ilgili içgüdülerin yansıması olarak kendisini gösterir.

1.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramında saldırganlığın nedenleri içgüdü veya dürtülerden çok çevresel uyanarlarda aranmaktadır. Bu kuram bireyin davranışlarının sürekli olarak çevresel koşullar ile ilişkili olduğunu savunmaktadır. Bandura (1977)'ya göre davranışlar hem çevreden etkilenmekte hem de çevreyi değişime uğratmaktadır. Bandura saldırgan davranışların öğrenme yolu ile bireylere geçtiğini savunur ve saldırgan davranış göstermemenin de öğrenebileceğini ifade eder. Bu durumda çocukların saldırgan davranış göstermemeleri için takip ettikleri içeriklerin pozitif ve negatif mesajları analiz edilebilir ve mesajın istenilen şekilde aktarılması sağlanabilir. Çocuk birtakım iyi davranışları ödüllendirme ve övülme gibi hareketler ile öğrenir. Benzer şekilde cezalandırma ile de kötü davranışlar çocuğa öğretilir. Burada önemli olan nokta öğretici yöntemler kullanılarak davranışın işaretlenmesidir (Acet, 2006).

Bandura saldırgan davranışları nedeni ile çok sık cezalandırılan çocukların giderek daha saldırgan hale geldiğini ifade etmektedir. Bunun nedeni de cezalandırmanın öfke duygusunu ortaya çıkarması veya saldırgan çocukların ebeveynlerinin uyguladığı şiddeti örnek almalarıdır (Freedman, Sears, ve Carlsmith, 2015). Sosyal öğrenme kuramına göre ergen bireyler ve çocuklar başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenmektedirler. Gözleme yolu ile öğrenme, diğer bireylerin davranışlarını gözlemleyip taklit ederek öğrenme süreci olarak açıklanabilir (Kirsh, 2006). Bilişsel yaklaşıma göre davranış, düşünce ve duygu birbiri ile etkileşim içerisindedir. Bu yapılar içerisindeki bozulma işlevselliği kötü etkilemekte ve saldırgan davranışları ortaya çıkarmaktadır (Kılıçarslan, 2009).

Morgan (2015)'a göre örnek alarak öğrenme ile hem pozitif sosyal davranışlar hem de saldırgan davranışlar perçinlenebilir. Özellikle saldırganlığın ödüllendirildiği durumlarda saldırgan davranışların tekrar ortaya çıkma ihtimali artmaktadır. İlave olarak birtakım durumlar neticesinde kazanılan saldırganlık davranışı farklı durumlara genelleme yapılarak yaygınlaşabilir. Davranışın pekiştirilmesinde en etkili olan faktörlerden biri ödüllendirme ve cezalandırma sistemidir. Bireylerin davranışı acıdan uzaklaşma ve haz duymaya göre şekillenir. Dolayısı ile saldırgan bir davranış sonucunda

duyulacak haz davranışı pekiştirir ve cezalandırma acı vereceğinden davranışın sönmesine neden olur (Bilgin, 2000). Corey (2015) ise sosyal öğrenme kuramını bilişsel süreçleri de içine alacak şekilde yorumlamıştır. Buna göre kuramın davranışçılığın tersine bireyin karşılaştığı durumlarda ne şekilde davranacağını tercih etme şansı olduğu ifade edilebilir.

1.3.4. Etiyolojik Kuram

Etiyoloji doğadaki olayların nedenlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Saldırganlık bağlamında etiyolojik çalışmalar gerçekleştiren ilk araştırmacılar Lorenz ve Eibl-Eibesfeldtdir. Lorenz (1968)'e göre saldırganlık dış etmenlerden bağımsız olarak tamamen bireyin kendisinde var olan bir özelliktir. Lorenz saldırganlığı türler içi davranışlar boyutunda incelemiştir ve saldırgan davranışların bir olay sırası ile ortaya çıktığını ifade eder. Bu sıralama da; belirti, tehdit, olay ve durulma biçimindedir.

Lorenz (1968) saldırganlığı bireyin içinde olan patlayıcı bir enerji olarak tasvir etmektedir ve dış etkenler olmasa bile o enerjinin bir şekilde ortaya çıkacağını savunmaktadır. Saldırgan davranışın hedefindeki birey saldırganlığın nedeni değil yalnızca görünürdeki nedenidir. Saldırganlık bireylerin özünde vardır ve bunun için dışsal etki aramazlar. Saldırgan davranışlar ortaya çıkacak bir alan buluncaya kadar birikme yapar ve birden ortaya çıkarlar. Türçülük de saldırganlığı etkileyen başka bir olgudur. Güçlü olanın hayatta kalması kendisi dışındaki türlere gösterdiği saldırganlığa bağlıdır. Tür içerisindeki varlığını sürdürme de saldırganlık ile ilintilidir. Yapılan araştırmalarda erkek balıkların diğer türden balıklara kıyasla kendi türlerinin erkek balıklarına daha saldırgan davrandığı gözlemlenmiştir. Fakat bir akvaryumda iki farklı tür balıktan birinin tüm erkek üyeleri akvaryumdan çıkartılırsa, belirtilen türden tak başına kalan balık diğer türe karşı saldırganlaşmaktadır.

Lorenz (1968)'e göre saldırganlığın ortaya çıkacak alan bulamadığı durumlarda bireyde patolojik davranışlar görülmeye başlar (Lorenz, 1968) Toplumsal hayatın belli kurallara bağlanması ve belli yaptırımların uygulanması saldırgan davranışı sönümler (Arıcak, 1995).

1.3.5. Engellenme Kuramı

Engelleme kuramı ilk kez Dollard ve arkadaşları tarafından 1939 yılında ortaya atılmıştır. Bu kuram saldırgan davranışlarının kökeninin engellenme hissinde olduğunu

savunur. Engellenme hissi devamlı olarak saldırgan davranışları tetikler (Berkowitz, 1978). Ancak her engelleme durumunun ardından saldırgan davranışların ortaya çıkmayacağını savunan kuramlar da mevcuttur. Berkowitz (1978), engellenme hissinin her zaman saldırganlığa neden olmadığını bazı durumlarda bireyin acizliğine göre saldırganlığın yerini korku ve kaçınma aldığını ifade etmiştir. Yani saldırgan davranışlar engellenme hissi haricinde de ortaya çıkabilmektedirler. Engellenme kuramını oluşturan araştırmacılar engellenme ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi Freud'un ilk görüşlerini baz alarak açıklamaktadırlar (Arslan, Hamarta, Arslan ve Saygın, 2010).

Bilgin (2000) engellenmeye maruz kalan bireyin saldırgan davranışını engellenmeye neden olan ögeye değil de suçsuz bir ögeye yöneltebileceğini ifade etmiştir. Bu durum saldırganlığın yer değiştirmesi olarak ifade edilebilir. Engelleme kuramı bireyin engellendiğinde nasıl saldırganlık göstereceğini açıklamaya çalışır. Eğer bireyin kabullenebilir seviyedeki saldırganlığına müsaade edilirse daha şiddetli davranışları engellemek mümkün olabilmektedir (Çetinkaya, 1991).

Kenrick ve diğerleri (1999) engellenme ve saldırganlığın gündelik hayata dair her türlü olayda kendisini gösterebileceğini ifade etmişlerdir. Acelesi olan bir bireyin trafikte diğer bireylere daha toleranssız davranması buna örnek olarak gösterilebilir. Cüceloğlu (1992)'na göre bir beklentinin gerçekleşmemesi de kişinin engellenme hissine kapılmasına neden olabilir. Saldırgan davranışlar da engellenme hissine karşılık verilen bireysel tepkilerdir. Fakat her durumda saldırganlık engelleme durumunu ortadan kaldırmayı sağlayamamaktadır. Bazen engellenme durumu saldırganlık sonrası daha da şiddetlenebilir. Saldırganlık içgüdüleri engellenme kuramında üzerinde durulan başka bir olgudur (Tahiroğlu, Bahalı, Avcı, Seydaoğlu ve Uzel, 2009).

Bireyin istekleri gerçekleşmezse engellenme hissine kapılır ve bu da saldırganlık içgüdülerini harekete geçirir ve böylece birey saldırgan davranış sonucu bir nebze olsun rahatlama hisseder (Tahiroğlu, Bahalı, Avcı, Seydaoğlu ve Uzel, 2009). Fromm (1993)'a göre saldırganlık yalnızca bir engellenme durumundan değil aynı zamanda engellenmişlik duygusundan ortaya çıkmaktadır. Ancak engellenmişliğin nedenini inceleyen birey, engellenme durumunun olumsuz olmayan sebeplerle ortaya çıktığını hissederse engellenme hissine kapılmaz ve saldırganlaşmaz (Tahiroğlu, Bahalı, Avcı, Seydaoğlu ve Uzel, 2009).

1.3.6. Boşalma Kuramı

Boşalma kuramına göre bireylerin saldırganlık davranışları göstermesine neden olan duygularda boşalma sağlanırsa saldırganlığın ortaya çıkma sıklığı azalmaktadır. Boşalma kuramı bireyin ihtiyacı giderildikten sonra duyduğu tatmin hissini zaman içerisinde azalmasına odaklanmaktadır. Örneğin nikotin bağımlılığı olan bir birey sigara içene kadar yoğun bir istek duyar ancak sigara içtikten sonra tatmin olur ve sigara içme isteğinde azalma olur (Esentürk, 2015).

Bu düşüncenin temelinde Aristoteles'in coşkun duyguları kontrol etmek için insanların trajediler izlemesi gerektiği şeklindeki fikri vardır. Böylece insanlar bizzat canlandırmasını gördüğü konularda adeta kendileri bu olayları yaşamışçasına etkilenebilir ve davranışlarını değiştirebilirler. Birey saldırganlık içgüdüsünü boşaltmak için saldırganlık davranışlarını yalnızca saldırganlığın kök nedenlerine karşı göstermezler. Saldırganlığın nedeni ile hiç ilgisi olmayan bir şey de saldırganlık ihtiyacını boşaltmada işlevsel olabilmektedir. Boşaltımdan sonra ise saldırganlık davranışı azalma göstermektedir. Birilerinin saldırganlığını gözlemlemek bile saldırgan duyguların azalmasına sebebiyet verebilir. Freud'a göre cinsel enerjinin birikmesi gibi saldırgan davranışlar da bireyde birikim yapmaktadır ve boşaltıma ihtiyaç duyulmaktadır. Saldırganlık dürtüsü bireye içten dışa doğru sürekli olarak bir basınç uygulamaktadır. Bu durum yüksek basınç altında bir kap içerisinde sıkıştırılmış gazı benzetilebilir. Gazın bir kısmının boşaltılması basıncı azaltacaktır. Saldırganlık içgüdüsünün de bir şekilde boşaltılması saldırganlık davranışını azaltacaktır. Boşaltım bilişsel bir katarsise neden olur ve bireyi durgunlaştırır. Bazı durumlarda başkalarını gözlemlemek bile boşaltıma neden olabilir (Kırkibir, 2014)

1.3.7. İpucu – Uyarılmışlık Kuramı

Berkowitz engellenmenin öfkeyi ortaya çıkardığını belirtmiştir. Ancak öfkellik ile saldırganlık aynı anda ortaya çıkmamaktadır. Bireyler öfkelerini hemen saldırgan davranışlara dönüştürmezler. Bunun yerine uygun koşulların oluşmasını bekleyerek saldırgan davranışlarını ertelerler (Gökçiçek, 2015).

Berkowitz ortaya attığı teori ile engellenme kuramını ve sosyal öğrenme kuramını bütünleştirmiştir. Berkowitz'e göre engellenme veya tahrik edilme saldırganlığı etkilemektedir. Ancak doğrudan saldırgan fiillere geçmeden önce normal bireyler

genellikle bunun işaretlerini verirler. Saldırgan davranışların ortaya çıkması ortam koşullarına bağlıdır. İpucu-Uyarılmışlık kuramına göre engellenme her zaman saldırganlığa sebep olmamaktadır. Ancak uyarılma seviyesinin artması ve öfke, saldırgan davranış gösterme olasılığını artırmaktadır. Saldırgan tüm bu girdilerle birlikte içinde bulunduğu toplumun ona öğrettiği davranış kalıplarından da etkilenir. Toplumdan öğrenilen ipuçları saldırganlığa engel oluyorsa saldırganlık ortaya çıkmaz. Öğrenme yolu ile kazanılan saldırganlık bir modele oturtulur ve toplumca kabul gören ipuçları engellenebilirse saldırgan davranışlar kontrol altında tutulabilir (Esentürk, 2015).

1.4. SALDIRGANLIĞIN NEDENLERİ

Bireylerin tüm davranışları gibi saldırganlık davranışı da çok sayıda faktörün bir araya gelmesi ile ortaya çıkmaktadır. Saldırganlığın ortaya çıkmasında bireyin genetik özellikleri, ruh hali, kazanılan-öğretilmiş davranışlar, hormonlar ile ilgili değişiklikler, beyin ile alakalı fonksiyonlar, ebeveyn davranışları, kitle iletişim araçları ve bireysel silahlanmanın yaygınlığı gibi faktörler etkili olmaktadır (Korkut, 2002).

Kişilik: İnsan sosyal bir varlıktır ve içinden yaşadığı toplumdan dışlanmamak için toplumun belirlediği kurallara uymaya çalışır. Toplumun belirlediği kurallar birtakım saldırgan davranışların ortaya çıkmasına engel olur. Ancak bazı saldırgan davranışların bazı toplumlarda desteklenmesi de saldırganlığa müsamaha gösterilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle bireyler saldırgan davranış sergilemeden önce toplum tarafından benimsenen normları değerlendirirler. Ancak her durumda toplumsal kurallar saldırganlığı engellemeye yetmez. Bazen birey toplumsal kurallar aksini söylese de bazı konularda saldırganlık gösterebilir. Bu noktada önemli olan nokta bireyin kişiliğidir (Yalçın, 2009). Kişilikler çok geniş bir çerçevede varlık gösterir ve gelişirler. Genetik nitelikleri farklı olan bireyler çevrelerinin de etkisi ile çok farklı kişilikler geliştirebilirler. Bireyin saldırganlığı da geliştirilen kişilik ile doğrudan ilintilidir (Eroğlu, 2009). Saldırgan bir kişiliğe sahip bireyle saldırgan tavırlar sergileyeceklerdir. Saldırganlığa olan eğilim çoğu zaman gözle görülür bir şekilde ortadadır ve saldırganlık bazı bireylerin kişilik özelliği haline gelmiştir (Yalçın, 2009).

Cinsiyet: Cinsiyet de saldırganlığı etkileyen diğer bir faktördür. Batı kültüründe erkek çocuklar bedensel, kız çocuklar ise sözel saldırganlığa eğilimli olacak şekilde gözlemlenmiştir (Eroğlu, 2009). Toplumların gelişimi incelendiğinde erkek

bireylerin hem daha saldırgan tutumlar sergiledikleri hem de saldırıya daha fazla maruz kaldıkları gözlemlenmiştir (Erden, 2007). Kadınlar ise tecrübe ettikleri kaygı ve duygular neticesinde daha fazla içe kapanır, duygusallaşır ve toplumsal öğrenme ve baskıya daha çok uyum göstermektedirler. Bu sebeple kadınlar saldırganlığa daha az yatkındırlar. Bunun yanında erkekleri saldırganlığa iten faktörlerin başında da bedensel, toplumsal veya maddi ödüllendirme elde etmek vardır. Erkekler kadınsı davranışlarla ilişkilendirilmemek için de saldırganlığı benimseyebilirler. Saldırganlığın güçlü olmaya karşılık geldiği yönündeki algı erkeklerin daha saldırgan davranmalarına neden olmaktadır (Adıgüzel, 2012).

Yaş: Erken dönemde ortaya çıkan saldırgan davranışların bireyin kalan hayatındaki saldırgan davranışlarını etkilediğini ifade eden çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Erken çocuklukta görülen saldırgan davranışlar çoğu zaman bireyin yetişkinlikte gösterdiği davranışları şekillendirir ve genellikle daha şiddetli bir şekilde ortaya çıkmasına neden olur. Richman ve diğerleri (Richman, Stevenson ve Graham, 1982) çocukların üç yaşında gösterdikleri saldırgan davranışların sekiz yaşında gösterdikleri anti sosyal davranışlar ile ilişkili olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Konu ile ilgili birçok araştırma da, çocuk yaşta gösterilen saldırganlığın yetişkinlik döneminde de devam ettiğini ve suça meyil etme, toplumsal statü ve alkol tüketimini etkilediğini göstermektedir (Yalçın, 2009).

Çevre: Çevre koşulları kitlesel kargaşa ve saldırganlık davranışlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Gürültülü ortamlar, yüksek hava sıcaklıkları, trafik yoğunluğu, hava kirliliği ve karanlık gibi faktörler saldırganlığı etkilemektedir. Bireyler çeşitli faktörlerin etkisi ile kendilerini belli olayların içerisinde bulabilir ve buna tepki gösterebilirler. Bireyin içerisinde bulunduğu sosyoekonomik çevre saldırganlık eğilimini etkileyen diğer bir unsurdur. Düşük gelirli ve daha az eğitim görmüş bir sosyoekonomik çevrede yetişen çocuklarda saldırganlık davranışları daha sık görülmektedir. Düşük gelirli ailede yetişen çocuklar sahip olduğu şeyleri daha zor elde ettiklerinden onları koruma konusunda daha saldırgan davranabilirler. Yüksek ve düşük gelirli ailelerin çocuklarının bir arada bulunduğu çevrelerde zıtlık daha belirgin olacağından saldırgan davranışlar daha kolay gün yüzüne çıkabilmektedir. Bunun başlıca nedeni her insanda doğuştan var olan adalet duygusunun bir şekilde sorgulanmasıdır (Adıgüzel, 2012).

Aile: Sosyal çevre bağlamında bireylerin ilk tecrübe ettikleri çevre kendi aileleridir. Sosyalleşme aile içerisinde başlar ve hayat boyunca varlığını sürdürür. Aile koşulları bireyin saldırgan davranışlarını etkileyen en önemli etkenler arasındadır (Şahin, 2011). Çocuklar kişilik özelliklerini ilk aile içerisinde kazanmaya başlarlar. İletişimin biçimi, sosyal çevrelerde ne şekilde hareket edileceği ve birtakım olaylara ne şekilde tepki verileceği aileden öğrenilir. Bu nedenle bireyin yetiştiği aile ortamı büyük öneme sahiptir. Ailenin gelir ve eğitim seviyesi, çevresi, dünya görüşü vb. değişkenler çocukların gelişimini olumlu veya olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Adıgüzel, 2012). Aile içindeki iletişimin kopuk olması, anlaşmazlıklar, ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişkiler ve aile içi şiddet çocukların saldırgan ya da içe kapanık olmalarına sebebiyet verebilir. Benzer biçimde çok baskın bir baba figürü ya da ebeveynlerinden ihtiyaç duyduğu sevgiyi alamama da çocuğu saldırganlaştırabilir. Ebeveynler tarafından sık sık fiziksel cezalara maruz kalan çocuklar, başkaları ile kurduğu ilişkilerde de bu cezaların etkisinde kalır. Çocuklarına şiddet uygulayan ebeveynlerin çoğunun çocukluğunda şiddete maruz kaldığı görülmektedir (Tuzgöl, 2000). Aşırı otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocukları ve tutarsız ebeveyn tutumları çocukların saldırgan davranışlar gösterme eğilimini artırmaktadır (Yavuzer, 1991). Bireyin insan sevgisi ve manevi değerleri aile içerisinde kendisine kazandırılır. Saldırganlık insanlık değerleri ile bağdaşmayan bir davranış şeklidir. Bu nedenle ailelerinden düzgün bir eğitim alan ve bu eğitimi özümseyen çocuklar, düzgün eğitim almayan ve kötü yetiştirilen çocuklara kıyasla daha az saldırganlık gösterirler. Ailenin saldırganlık davranışı üzerindeki etkisi mutlaka göz önünde bulundurulması gereken bir faktördür (Yalçın, 2009). Çocukların ne şekilde doğru yetiştirileceği kültürden kültüre ve aynı kültüre sahip farklı ailelerde büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Dünya üzerindeki ebeveyn sayısı kadar çocuk yetiştirme tarzı olduğu ifade edilebilir. Hatta aynı aile içerisinde anne ve babanın ideal çocuk yetiştirme davranışları da değişkenlik gösterebilir (Adıgüzel, 2012).

Eğitim: Eğitim, kişilerin davranışlarında kişinin kendi yaşantısını kullanılarak ve bilinçli tercihler doğrultusunda istenilen değişikliklerin kazandırılması sürecidir (Yalçın, 2009). Saldırganlıkla ilişkili olan diğer bir değişken de eğitim seviyesidir. Sezer (2007) tarafından yapılan bir araştırmada düşük eğitim düzeyine sahip, düşük gelirli ve çalışmayan, eşlerinden şiddet gören kadınlar ve çocukları incelenmiştir ve bu özelliklere sahip ailelerde çocukların ihmal edilmesi ve istismara uğramasının ailenin durumu ile

ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Öte taraftan iyi bir eğitim geçmişine sahip ebeveynlerin çocuklarına yaklaşımları da farklıdır. Çocuk ve ebeveyn arasında kurulan sağlıklı iletişim ve duygusal aktarım, eğitim seviyesi düşük ebeveynlere kıyasla daha iyi seviyededir. İyi bir iletişim ortamına sahip ailelerde çocuklar kendilerini daha rahat ve iyi ifade etmektedirler ve duygularını paylaşmaktan çekinmemektedirler. Sağlıklı iletişimin olmadığı aile ortamında ise çocuklar ya içe kapanmakta veya saldırgan davranışlara eğilimli olmaktadır. Bu nedenle eğitim bireyin saldırgan davranışlarını kontrol altına almakta çok önemli bir faktördür (Eroğlu, 2009).

Kültür: Kültür, kişinin içinde bulunduğu doğal ortam ile olan bağı ve kişinin düşünce dünyasında varoluşuna bağlı olarak meydana getirdiği, nesilden nesile aktarılan düşünce, duygu ve davranış kalıplarının bütünüdür (Kurtiç, 2006). Farklı toplumsal yapılarda ve değişik bölgelerde saldırganlığın farklı boyutlarda var olması kültürün etkisini göstermektedir. Bu hususta birçok kuram oluşturulmuştur ancak her durumda geçerli olacak bir çözüm geliştirilememiştir. Birçok çalışmada toplumsal şiddet; iktisadi ve siyasi sorunlar, problemler, aile yapıları ve suç oranları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak Avrupa ülkeleri için geçerli olacak bir model Japonya için geçerlilik göstermeyecektir. Japon kültüründe toplum tarafından benimsenen kurallara uymamak büyük bir utanç kaynağı olarak görülmektedir. Japonya’da intihar oranlarındaki yükseliş de sosyal ve ailevi fonksiyonların zarar görmesi ile ilişkilendirilmiştir. Salırganlığın destek gördüğü kültürlerde yetişen bireyler saldırgan davranışlarını hayatlarının her alanında kullanma eğilimi gösterirler. Salırganlık modern toplumlarda olumsuz bir davranış olarak görülmekte ve gelecek nesilleri kötü etkilememesi için toplum tarafından kontrol altında tutulmalıdır (Yalçın, 2009).

Kitle İletişim Araçları: İletişim modern çağın büyük öneme sahip olgularından biridir. Birçok sosyal tarih araştırmacısı 21’inci yüzyılı iletişim ve bilişim çağı olarak adlandırmaktadır. En geniş tanımlama ile iletişim bir mesajın kaynaktan hedefe aktarılmasıdır (Cüceloğlu, 2000). İnsanlar tarihin ilk çağlarından beri etrafında gelişen olayları öğrenme isteği içerisinde olmuşlardır. Bu istek de kitle iletişim araçlarının gelişmesine neden olmuştur. Kitle iletişim araçları ile iletişim büyük bir dönüşüm yaşamıştır ve bu araçlar insanların algılarını ve dünya görüşlerini derinden etkilemektedir (Eroğlu, 2009). Kitle iletişim araçlarında şiddetin içeriğe dahil edilmesi başta bedensel salırganlık olmak üzere tüm salırganlık türlerini besleyebilmekte ve bireylerin

saldırılanlaşmasına sebep olabilmektedir. Kitle iletişim araçları ile saldırganlık ve suç kavramları arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için ilk önce medyanın bireyin eylemleri ve davranışları üzerindeki etkisi tespit etmek gereklidir. Dönmezer (1994) bireylerin ihtiyaç ve isteklerini gidermeye yönelik bilgilerin şiddeti yaygınlaştıran bir haberleşme aracı ile sunulmasının etkili bir yol olduğunu ifade etmiştir. Scneider (1976) de basılı, görsel ve işitsel medyanın saldırganlığın yaygınlaşmasında çok etkili bir unsur olduğunu ifade etmiştir. Şiddet görüntüleri özellikle son dönemde önemli ölçüde popülerlik kazanmıştır ve hemen her gün şiddet çeşitli şekillerde TV'lerde boy göstermiştir (Eroğlu, 2009). Özellikle sinema filmleri ve TV dizilerinde sunulan kahramanların davranış şekilleri çocuklar tarafından sıklıkla kopyalanmaktadır. Çocuklar eylemlerinin sonucunu görme konusunda yeterli bilişsel olgunluğa ulaşmadıklarından, kahramana benzemeye çalışırken bazen çevrelerine ve kendilerine zarar verebilmektedirler (Adıgüzel, 2012).

1.5. SALDIRGANLIĞI KONTROL ETME YOLLARI

Güncel araştırmalar cezalandırmanın saldırganlığı kontrol etme konusunda yeteri kadar etkili olmadığını göstermektedir. Toplum içerisinde yükselen şiddetin de yalnızca polisiye tedbirlerle kontrol altına alınmaya çalışılması yeterli olmamaktadır. Sosyal, kültürel, siyasi, iktisadi ve tamamlayıcı olmayan polisiye tedbirler ile ancak saldırganlığın yönü değiştirilebilir (Karayılmaz, 2006). Sosyal öğrenme kuramını destekleyenlere göre saldırganlığı kontrol altına alabilmek için ceza ve ödül mekanizmaları birlikte kullanılmalıdır. Çocukların gösterdikleri saldırgan davranışlar cezalandırılır ve o saldırgan davranışların yerine konulabilecek olumlu davranışlar ödüllendirilirse çocuklarda saldırgan davranışlar azalacaktır (Yalçın, 2009).

Saldırgan davranışların kontrol etmede sosyal beceri eğitimleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu eğitimler ile mevcut davranışlar düzeltilip yeni davranışlar kazandırılabilir. Belirli senaryolara uygun olarak bireylere kendilerini ifade etmelerine, pozitif ilişkiler kurmalarına ve problemler ile yüzleşmelerine fırsatı yaratılabilir (Gültekin, 2008). Saldırgan davranışların kontrolü öncelikle ilk eğitimin verildiği yer olan ailede başlar. Anne ve baba problemlerini çözmek için saldırgan davranışlara yöneliyorsa çocuklar bu saldırgan davranışları bir problem çözme yöntemi olarak görmeye başlarlar. Çocuğun kendisi de ilerleyen dönemde karşılaşacağı problemlere saldırganlık ile çözüm arar. Bu nedenle çocuklar ile diyalog halinde olan yetişkinler ve

ebeveynler, kendilerinin çocuklar tarafından bir rol model olarak görüldüklerinin ve buna uygun olarak davranmaları gerektiğini bilmelidirler (Özmen, 2004).

Saldırganlığı kontrol etmek için çeşitli ilaçlar, grup terapileri, kas gevşetme yöntemleri, senaryolu bireysel ve grup terapileri ve akıldi duygusal terapi gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bilişsel davranışçı yaklaşım, sosyal becerilere odaklanan ve uygulamada sık rastlanılan bir yaklaşım biçimidir ve bu yaklaşım ile başarılı sonuçlar elde edilmektedir. Bu yaklaşıma dair çok sayıda model vardır. Ancak hepsinin ortak noktasında saldırganlığın bilişsel olarak fark edilmesi ve yeni yetenekler kazanma vardır (Gültekin, 2008). Saldırganlığı kontrol etmede faydası görülen aktivitelerden biri de spordur. Sportif aktiviteler; bireyin bedensel ve ruhsal durumunu olumlu etkiler, iradesini güçlendirir, özgüveni ve işbirliğini geliştirir (Erşan, Doğan ve Doğan, 2009).

1.6. ÇOCUKLARDA SALDIRGANLIK

Saldırganlık çok farklı boyutlarla incelenmektedir ve bu boyutlardan en önemlilerinden biri de yaşa bağlı olarak saldırganlığın gelişimidir. Sosyal öğrenme kuramı bu gelişimi öğrenilmiş saldırganlık olarak açıklamaktadır. Çocuklar öncelikle aile fertlerinden ve yakın çevrelerinden davranışları öğrenirler. Ebeveynlerin çok sık cezaya başvurusu, gereken ilgiyi göstermemeleri ya da olumlu davranışların ödüllendirilmemesi çocuklarda engellenme hissini ve saldırganlığı beslemektedir (Yıldırım, 1998). Aileleri tarafından kabul görmeyen çocuklarda öfke seviyelerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Yavuzer, 2004).

İhtiyaç duydukları şefkati, ilgiyi ve sevgiyi göremeyen çocuklar olumsuz duygulara daha yatkın olurlar. Bu olumsuz duygular da çocuğun kendisinden zayıfları ezmesine ve saldırganlaşmasına neden olur. Okul öncesi dönemde çocuğun sosyal uyum davranışları gözlemlenirse gelecekte ortaya çıkması muhtemel saldırgan davranışlar daha erkenden fark edilip önlenabilir. Çocuklardan saldırgan davranışların önlenmesi için davranış tabanlı ve nedenlere odaklanan bir program uygulanmalıdır (Akçay ve Özcebe, 2012). Okul öncesi dönemde çocuğun sergilediği saldırgan davranışlar hem kısa hem de uzun dönemde etkilere sahiptir. Yaşlıları tarafından dışlanma, sevgisizlik, akademik başarısızlık, kaygı, depresyon, çekingenlik, dikkat dağınıklığı, problemlere müdahalede yetersizlik ve uyum sorunları kısa dönemde ortaya çıkan etkilerdir. Uzun dönemde ise içe

kapanma, kronik anksiyete, suç eğilimi, negatif benlik saygısı, okuldan uzaklaşma, endişe ve ilaç kullanımı gibi etkiler ortaya çıkmaktadır (Gülay, 2008).

Saldırgan davranışlar sergileyen çocuklar buldukları ortamda huzursuz, yaramaz, geçimsiz ve asabi gibi sıfatlarla anılırlar. Zamana içerisinde basit saldırgan davranışlar kural tanımazlık seviyesine ulaşabilirler. Devamlı olarak gergin ilişkiler kuran çocuklar da bu durum kademeli olarak büyüme eğilimindedir. Cezaların etkisi de uzun dönemde zayıflamaktadır ve çocuk cezaya rağmen saldırgan davranışlarından vazgeçmemektedir. Gerekli tedbirler alınması bu şekilde yetişen çocuklar her türlü problemlerini kavga ile çözmeye çalışırlar. Tepkileri çoğu zaman abartılıdır. Öfkeyi kontrol edemediklerinden her durumda kendilerini haklı görürler. Yaşları ilerledikçe de bu sorunlar kronikleşir. Birçok araştırmada erkek çocukların daha saldırgan davranışlar sergilediği belirtilmektedir. İyi bir aile ortamında yetişen çocuklar bile olumsuz ve saldırgan davranışları okul arkadaşlarından sosyal öğrenme yolu ile öğrenebilmektedirler. Çeşitli sebeplerle makul ve özendirici gösterilen birtakım olumsuz davranışları çocuklar taklit etme eğiliminde olurlar. Ergenlik döneminde hissedilen bir gruba dahil olma ve kabul görme isteği saldırgan davranışlar üzerinde etki göstermektedir (Aral, Bütün, Türkmenle ve Akbıyık, 2004).

Saldırganlık toplumsal ilişki ve davranışları büyük ölçüde etkilemektedir. Saldırgan davranan çocuklar kendilerinden kaynaklanan sorunlar sebebiyle, yaşlıları ve çevresindeki bireylerle uyum içerisinde bir ilişki yürütemez. Saldırganlık iki değişik boyutta kendini gösterir. Bunlardan ilki öfkenin ya da hiddetin açık bir şekilde gözlemlendiği, küfür etme, itme, yaralama, darp etme ve öldürme gibi davranışlardır. İkinci boyutta ise öfke kendisini davranışın arkasına gizlemiştir. Saldırgan çocuklar kavgaya ve şiddete eğilimli, gergin ve geçinmesi zor çocuklardır. Genellikle bu çocuklar kurallara da riayet etmezler. Bu çocuklar buldukları ortamda sağlıklı ilişki kurmakta zorlanırlar (Olcay, 2008).

Saldırgan davranışların birçoğu okul öncesi dönemde ortaya çıkar ve doğru müdahale yapılmadığında bireyin ilerleyen hayatında davranışlar daha da kronikleşebilir. Ebeveynler ve öğretmenler, çocuklardaki davranış farklılıklarını ve öfkeyi dikkatli bir şekilde takip etmeli ve saldırgan davranışları önlemek için tedbirler almalıdır (Gülay, 2008). Güncel araştırmalar çocuk ve ergenlerde saldırgan davranışların artış gösterdiğini

ve okulda şiddet konusunun her geçen gün daha dikkat çekici bir hal aldığını göstermektedir. Psikiyatri servisine sevk edilen ergenlerde ve çocuklarda saldırgan davranışların oranı dikkat çekici bir şekilde yüksektir (Uzbaş, 2009).

İKİNCİ BÖLÜM - BAĞLANMA BİÇİMLERİ

2.1. BAĞLANMA KURAMININ TANIMI

Bağlanma, kişilerin diğer kişilere karşı oluşturduğu kuvvetli duygusal bağıdır (Bowlby, 1982; Keough, Penniston, Vilhena-Churchill, Bagby ve Quilty, 2018). 0-2 yaş dönemi çocukların bedensel, duygusal ve bilişsel yönden en hızlı geliştikleri periyottur (Öztürk, 2002; Tüzün ve Sayar, 2006). Bu periyotta çocuklar temel gereksinimlerini bile gideremeyecek seviyededir ve sürekli olarak dışarıdan desteklenirler (Tüzün & Sayar, 2006). Başka bir ifade ile, çocuk gerekli olgunluğa ulaşmadığından, ihtiyaçlarını giderecek ve kendisini koruyup kollayacak bir bakıcıya ihtiyaç duyar (Bowlby, 1979; 1982; Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Buna ilave olarak çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesi de tek başına yeterli değildir. Duygusal olarak da çocuklar bakıma ihtiyaç duyarlar (Öztürk, 2002).

Çocuklar bu periyotta, kendileri ile ilgilenen kişiye karşı duygusal bir bağ oluştururlar. Çoğu durumda bu kişi çocuğun annesidir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Yeni doğan bir çocuğun bakıcısı ile kurduğu bu bağ, kendisinin duygusal ve bilişsel gelişimi için büyük öneme sahiptir (Tüzün ve Sayar, 2006). Bowlby, kurulan bu bağın kalitesinin psiko-sosyal gelişimin esas göstergesi olduğunu ifade eder (Güvenir, ve ark., 2008). Bağlanma ile ilgili teori, çocukların bakıcı ile kurduğu bağa odaklanır. İnsanlar önem verdikleri bireyler ile sevgi ve şefkat ilişkileri kurma konusunda doğuştan gelen bir yeteneğe sahiptirler (Bowlby, 1982). Bağlanma olgusunun biyolojik bir boyutu vardır ve ilk bağlanma ilişkisi bebek ile bakıcısı arasındaki etkileşimden ortaya çıkmaktadır (Keough, Penniston, Vilhena-Churchill, Bagby ve Quilty, 2018).

Bağlanma, hayatın her döneminde önemli bir rolü olan ve doğuştan itibaren geliştirilen duygusal bir süreçtir. Bu düşünceye göre çocuklar hayatta kalma içgüdüleri ile tehdit ve tehlikelerden korunmak için kendilerine bakan kişi ile bir yakınlık kurmaktadır (Gençoğlu ve ark., 2016; Schimmenti, Passanisi, Gervasi, Manzella ve Famà, 2013). Bağlanma kuramı, bakıcı ile çocuk arasındaki iletişim, duygu düzenleme, kişilerarası ilişkiler ve başa çıkma becerilerini etkileyen içsel çalışma modelini inceler (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bakıcı ile bebek arasında erken dönemde ortaya çıkan ilişki biçimi bireyi tüm hayatı boyunca etkilemektedir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011; Uytun, Öztop ve Eşel, 2013).

Anne ile bebeği arasında kurulan ilişki, bebeğin gelişiminde diğer insanlarla kuracağı ilişkileri etkileyecektir (Güvenir ve ark., 2008; Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Bağlanma, iki taraflı bir ilişki sürecidir ve her iki tarafında ihtiyaçlarını karşılamak için kurulur. Bağlanma ile bebek, korunma, beslenme, ısınma ve temizlenme gibi temel ihtiyaçlarını giderirken, anne de tatmin olmakta ve bakım verdiği için mutlu olmaktadır. Bu iki yönlü ilişki sayesinde bakılan ve bakıcı arasındaki bağ kuvvetlenir açmaktadır (Tüzün ve Sayar, 2006).

Goldfarb ve Spitz tarafından yürütölen bir araştırmada, yetimhane ortamında büyümuş, yakın ilişkiler kuramamış çocukların fiziksel ve ruhsal olarak yeteri kadar gelişim gösteremedikleri ve bu çocuklarda anksiyete bozukluğu ve zeka problemleri yaşanma olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013). Klasik tanımlamalara göre bağlanma biçimleri; güvenli, kaygılı ve kaçınan bağlanma olmak üzere üç şekilde sınıflandırılmaktadır (Ainsworth, Blehar ve Waters, 1979). Bağlanma iki zıt kutupta ortaya çıkar. Bu kutuplar güvenli ve güvensiz bağlanmadır. Güvensiz bağlanma; kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma olmak üzere iki alt türe ayrılmaktadır. Güvenli bağlanma; pozitif ilişkilerin gelişmesi, duyguların düzenlenebilmesi ve ihtiyaç halinde sosyal destek bulma yeteneği ile ilgilidir. Güvensiz bağlanmada ise bireyin özgüveni düşüktür, duygu düzenlemesi zayıftır, sosyal destek bulma konusunda eksiklikleri vardır ve başa çıkma becerileri de uyumsuzdur (Keough, Penniston, Vilhena-Churchill, Bagby ve Quilty, 2018).

2.2. BAĞLANMANIN KÖKENİ

Anne ve bebek arasındaki bağlanma henüz bebeğin rahme yerleştiği dönemde başlamaktadır. 26'ncı haftadan sonra anne karnındaki fetüs annenin duygu durumundan etkilenmeye başlar etkilenmektedir (Soysal, Bodur, İşeri ve şenol, 2005). Bebekler dünyaya geldiklerinde ihtiyaçlarını giderecek kadar erişkin değildirler. Ancak bağlanma ile ilgili içgüdüsel bir yönelimleri vardır (Öztürk, 2002). Bu yönelim sayesinde bebek varlığını sürdürmesine destek olacak bireyler ile bağ kurma konusunda güdülenmektedir. İlk 9 aylık dönemde temel bağlanma oluşur. Bu dönemde bebeğin doğumdan itibaren

sergilediği beslenme, gülümseme, dokunma, ağlama vb. davranışlar sayesinde anne veya bakıcı ile kurulan bağ güçlenir (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013).

Dönemsel olarak incelendiğinde bebeğin 8 ile 12 hafta arasında olduğu dönem bağlanma öncesi dönem olarak isimlendirilir. Bebek bu dönemde anneye göre harekete geçer, insanlara yönelme eğilimi gösterir ancak insanların birbirinden ayırt edemez. Bu dönemden sonra 6'ncı aya kadar bebekler annelerini diğer insanlardan ayırma yeteneğine sahiptirler. Bağlanmanın en net şekilde gözlemlenebildiği dönem 6-24 ay arası dönemdir. Bu üç periyot bağlanma ilişkisinin büyük ölçüde şekillendiği periyotlardır (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013). Bebekler bağlanma içerisinde oldukları bireye erişemediklerinde tereddüde düşerler ve bağlanma sistemleri aktifleşir. Bebek bu durumda farklı davranışlar ile bağlandığı kişiye ulaşmaya çalışır (Gençoğlan ve ark., 2016).

Ağlama ve bağırma gibi davranışlar bu ilişkiyi tekrar kurabilmek içindir. Bu türden davranışlar bağlanma davranışları olarak isimlendirilir. Bakım veren tarafından bu davranışlara cevap verilmesi durumunda da bağlanma pekişir (Bowlby, Attachment and Loss: Retrospect and Prospect, 1982). Bebek ile bakım veren arasında güvenli bağlanma oluştuğunda bebek bakım vereni güvenli bir birey olarak kodlar ve etrafını keşfetmeye başlar. Bakım veren tarafından bebeğin davranışları uygun şekilde karşılık görürse bebek de kendi duygularını kavramaya ve düzenlemeye başlar. Bakım verenin uyumlu tepkileri, bebek için de öğretici olmaktadır. Aynı şekilde bakım verenin uygunsuz ve tutarsız tepkiler vermesi de bebeğin uyumsuz başa çıkma davranışları geliştirmesine neden olur. Bu durumda da güvensiz bağlanma oluşacaktır (Gençoğlan ve ark., 2016). Bağlanma erken dönemde bakım verene, ergenlikte yaşıtlara, yetişkinlikte ise duygusal ilişki yaşanan bireylere yönelik gelişmektedir. Erken dönemde kurulan bağlanma biçimleri, sonraki zamanlarda da devamlılık gösterir ve yetişkinliklerinde bireyler değişime direnç gösterirler. Bağlanma biçimleri, bireyin kişisel ve sosyal ilişkileri, mesleki ilişkileri, ruhsal ve bedensel sağlığı, stres kontrolü ve bilişsel gelişimi gibi çok farklı alanları etkilemektedir. Bebekliklerinde güvenli bağlanmayı tesis edebilen kişiler ergenlik ve yetişkinliklerinde diğer kişilerle sağlıklı ilişkiler kurabilirler. Güvensiz bağlananlar ise ilişkilerinde sorun yaşarlar ve sorunlarla yüzleşmekte zorlanırlar. Ergenlik ve yetişkinlikte güvensiz bağlanma birçok patolojik vakanın ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013).

2.3. BAĞLANMA VE PSİKOPATOLOJİ

2.3.1. Bebeklik ve Çocuklukta Bağlanma

Bebekler dünyaya geldikten hemen sonra baş döndürme, parmak emme, kavrama, emme, meme arama, yutma ve anneye yönelim şeklinde davranışlar ile bağlanma biçimi gösterirler (Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005). Kesin bilimsel verilerle ispatlanmamış olsa da anne ve bebek arasında ilk bağlanma ilişkisi doğumdan önce ortaya çıkmaktadır (Akdağ, 2011). Lorenz (1958) kazlar ve yavruları üzerine yaptığı araştırmalar sonucunda, bağlanma için doğumdan sonra en uygun dönemi saptamıştır ve bu durumun insanlarda da geçerlilik gösterebileceğini ifade etmiştir. Bir diğer araştırmaya göre ise, doğumun ardından anneden ayrılan bebeklerin gelişmelerinin azaldığı veya durduğu, yemek konusunda isteksiz davrandıkları ve devamlı olarak üzgün bir ifade ile yaşamlarına devam ettikleri tespit edilmiştir (Arkonaç, 2005).

Doğumdan sonra bebeğin bilincinin açık olduğu ilk bir saat içerisinde anne ve bebeğin temas kurması son derece önemlidir (Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005). Bowlby temel bağlanma davranışının ilk 9 ay içerisinde geliştiğini, bağlanma sürecinin ise 2-3 yıl arası bir dönemde tamamlandığını ifade etmektedir. 3-4 yaşlarına ulaşan çocuklar bağlanma nesnelere ile ortak amaç odaklı bir ilişki kurmaya başlarlar. Kognitif yetenekler bu yaşlarda gelişir. Çocuklar kendi hedef ve planları ile ebeveynlerin hedef ve planlarını bütünleştirme yeteneğine kavuşurlar. Konuşma yetenekleri arttıkça da yaşadıklarını bakım verene daha kolay aktarabilir (Hazan ve Shaver, 1987). Buna ilave olarak da önceki dönemlere kıyasla daha uzun süreler anneden ayrılabilme toleransına kavuşur (Thompson, 2006).

Motor becerileri de arttığından, güvenli üs olarak gördüğü bakım verenden daha uzak mesafelere gider ve daha fazla birey ile etkileşime girer. Erken çocuklukta güvenli bağlanma, bebeklik dönemine kıyasla daha geniş bir çerçeve içerisinde yer almaktadır. Çünkü bebeklikte daha çok fiziksel ihtiyaçlar öne çıkarken, erken çocuklukta psikolojik ihtiyaçlar da kendisini gösterir (Tüzün ve Sayar, 2006). Geç çocukluk ve ergenlik dönemlerinde de psikolojik ihtiyaçlar değişim ve gelişime uğrar. Böylece güvenli bağlanma bir kez daha yeni anlamlara kavuşur (Thompson, 2006).

2.3.2. Ergenlikle Bağlanma

Ergenlik gerek fiziksel gerekse de bilişsel ve sosyal değişimlerin çok hızlı gerçekleştiği bir dönemdir. Hormonlardaki değişimle birlikte cinsel kimlikte de değişimler yaşanmakta ve bağlanma ile ilgili de değişimler meydana gelmektedir (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013). Ergenlik dönemine girildiğinde, ergen bireyin ailesi ile olan bağlanma ilişkileri zayıflamaya başlar. Cinselliğin keşfedilmesi ile bağlanma ilişkileri de değişir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Ergen birey güvenli bölge olarak gördüğü bakım verenden kısmen uzaklaşırken yakın arkadaşları ile yeni bağlanma örüntüleri inşa eder (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013).

Burada güvenli bağlanma tarzına sahip ergen birey, rahat iletişim kurduğu, kabul gördüğü ve cinsel yönden güvendiği kişiler ile ilişki kurar (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013). Ergenlikte bağlanma örüntüleri romantik bir boyut kazanır. Ergen ve yetişkin bireyler yakın ve samimi bir güvenli ilişki oluşturmayı amaçlarlar (Thomas ve Bifulco, 2012). Fakat ergen birey ile ebeveyn arasındaki ilişki tamamen önemsiz değildir. Bağımlılık daha az olsa da ergen birey her zaman ailesinin desteğine muhtaçtır. Bağlanma örüntüsünün ebeveynlerden yakın arkadaşlara kayması ile önemli bir süreç başlar ve bu süreç yetişkinlik dönemindeki bağlanmayı da etkiler (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Ergenlik döneminde bağlanma (Bartholomew ve Horowitz, 1991), yaşlılarla ilişki (Bukowski ve Sippola, 2005), duygusal durum (Steiner ve Hall, 2015) ve bağımlılık (Griffiths, 2005) açısından önemli bir dönemdir. Ergenlik döneminde oluşacak bağlanma biçimi, kişinin önceki dönemdeki bağlanma biçimlerine, toplumsal ilişkilere ve diğerleri ile kurduğu etkileşime bağlıdır (Savcı ve Aysan, 2016).

Ebeveynleri ile güvenli bağlanma ilişkisi içerisinde olan ergen bireylerin benlik saygıları ve hayat kaliteleri yüksek olur, duygu durumları ve kimlik oluşturma süreçleri olumludur, ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı hissederler, öfke ve stresi kontrol edebilirler ve yaşlıları ile iyi ilişkiler geliştirirler (Uytun, Öztop ve Eşel, 2013). Güvensiz bağlanan ergenler ise aile sorunları ile yüzleşmek durumunda kalırlar. Ergen birey bireyselliğine düşkün olmaya başlar ve güvensiz bağlanma stillerinin bireyselliğine zarar verdiğini düşünür. Kaçınan bağlanma biçimi geliştiren ergenler, karşısındaki bireye güvenmezler ve bu nedenle sürekli çevreyi kontrol etme ihtiyacı hissederler. Bu türden bağlanan ergenler öfkelerini açıkça sergilemez ancak hızlı bir biçimde depresyon durumuna geçebilirler. Dağınık bağlanma geliştiren ergen bireylerde ise yalnızlık duygusu, düşük

benlik saygısı, stresle mücadele edememe, fiziksel şiddete başvurma ve kurallara riayet etmeme gibi davranışlar görülür. Aynı zamanda bu ergen bireyler cinsellikle baş edebilmek için sıklıkla kendilerini tatmin etme yoluna başvurur (Keskin ve Çam, 2009).

2.3.3. Yetişkinlikte Bağlanma

Shaver ve Hazan (1987)'a göre yetişkinlere görülen romantik ilişkiler, çocuk ve bakım veren arasındaki ilişkiye benzer etkileşimler göstermektedir. Romantik ilişkilerde eşler birbirine yakın durmak isterler ve eşlerinin bulunmadığı ortamda kendilerini güvensiz hissederler. Hayatta karşılaşılabilecekleri olağan dışı durumlara karşı eşlerini bir “güvenli üs” olarak görürler. Bu durum çocuk ve bakım veren arasındaki bağlanma ile büyük benzerlik gösterdiğinden Shaver ve Hazan bağlanma kuramını yetişkinleri de kapsayacak şekilde genişletmişlerdir.

Shaver ve Hazan (1987), yetişkin bireyler arasındaki romantik eş ilişkileri çerçevesinde kurulan duygusal bağın çocuk ve bakım veren arasındaki duygusal bağ oluşturduğu motivasyon sisteminin bir fonksiyonu olarak tanımlamışlardır. Bebeğin bağlanmasında olduğu gibi bağlanan birey de romantik eşi yakındayken ve onu kollarken kendisini daha güvende hissetmektedir.

2.4. BAĞLANMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bağlanma kuramının temeli Bowlby ve Ainsworth tarafından Bilişsel Gelişim, Evrimsel Yaklaşım ve Nesne İlişkileri Kuramları birleştirilerek ortaya atılmıştır (İlericiler, 2015). Bowlby, bağlanma davranışını başka bir bireyden yakınlık bekleme ve bunu devam ettirme olarak tanımlamıştır. Erken çocukluk döneminde bireyin bilinçaltında ilişkiler ile ilgili bir model oluşur. Bu dönemde sevgiyi ve güveni tecrübe eden çocuklar kendilerini sevgiye layık ve güvenilir olarak hissederler. Fakat bağlanma dönemi içinde çocuğun gereksinimleri karşılanmazsa, çocuk tüm bireyler tarafından sevilmediğini ve istenmediğini düşünür (Burger, 2006)

2.4.1. Bowlby'nin Kuramı

Bowlby, bireyin kendisine ve diğerlerine ait zihinsel temsilleri erken dönemde bakım veren ve kendisi arasındaki ilişkiye göre oluşturduğunu ifade etmiştir (Bowlby, 1979; İlericiler, 2015). Erken çocuklukta oluşan zihinsel temsiller, bireyin düşünme şeklini, duygusallığını ve ileri dönemde kuracağı ilişkileri etkilemektedir (İlericiler, 2015). Erken dönemde oluşan ve hayat boyu devam eden bağlanma stili, bireyin diğer

insanlar ile kuracağı ilişki örüntülerini de şekillendirir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011).

Bowlby, bağlanmanın ilk doğumdan ölüncüye kadar süren bir süreç olduğunu savunur (Bowlby, 1973). Hazan ve Shaver, Bowlby'nin bu görüşlerini romantik ilişkiler konusunda ele almıştır. Hazan ve Shaver (1987), yetişkin bağlanma biçimini geliştirirken Bowlby'nin modellerini ve Ainsworth'ün güvenli, kaçınan ve kararsız bağlanma stillerini kullanmışlardır. Yetişkinlerde bağlanma biçimlerini tespit ederken iki farklı çalışma yapmışlardır. Bu araştırmalarda kendisini güvenli bağlanan olarak tanımlayan katılımcılar %56, kaçınan olarak tanımlayanlar %25 ve kaygılı olarak tanımlayanlar %19 gibi yüzdelerle dilimlerde gözlemlenmiştir. Güvenli bağlanma biçimine sahip bireylerin aşk tanımlaması mutluluk, dostluk ve güveni içermektedir. Kaygılı bağlanma biçimindeki bireylerin çok sık romantik ilişkiler kurdukları ama devamlılık sağlayamadıkları ve kaçınan bağlanma biçimine sahip bireyleri aşk ile ilgili olumlu tanımlamalardan düşük skor elde ettikleri ve aşkı daha çok kurgusal bir olgu olarak gördükleri tespit edilmiştir (Hazan ve Shaver, 1987; İlericiler, 2015).

2.4.2. Ainsworth'un Kuramı

Ainsworth çocukluk döneminde kurulan bağlanma biçimlerini üç gruba ayırmıştır. Bunlar güvenli bağlanma, kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma biçimleridir. Bebek ve bakım veren arasındaki ilişki de bebeğin gereksinimleri tutarlı bir şekilde karşılanıyorsa bebeğin geliştireceği bağlanma biçimi de güvenli olacaktır. Güvenli bağlanma biçiminde, bebek bakım verenin yanında iken çevresini gözlemler, bakım veren yanında değilken tedirginleşir ve tekrar bir araya geldiklerinde bakım veren tepki gösterir ve onun müdahalesini bekler (Selçuk, Zayas ve Hazan, 2010).

Kaygılı bağlanma biçiminde, bebek ve bakım veren arasında tutarlı olmayan davranışlar ile şekillenen bir ilişki kurulur (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bebek gereksinimlerinin zaman zaman karşılanıp zaman zaman karşılanmadığı durumlarda bu bağlanma biçimini geliştirir. Bakım veren kendisinden uzaklaşıp tekrar yanına geldiğinde tepkisi daha büyük olur ve zor sakinleşir (Selçuk, Zayas ve Hazan, 2010).

Kaçınan bağlanma biçiminin gelişiminde ise bakım veren bebek ile bağ kurmaya çalışmaz ve bebeğin teşebbüslerini de engeller (Selçuk, Zayas ve Hazan, 2010). Kaçınan bağlanma biçiminde bebek ile bakım veren arasında bir mesafe oluşur ve kendi işlerini

kendileri görmeye çalışırlar (Solmuş, 2010). Ayrılma her iki taraf için de rahatsızlık oluşturmaz ve bir araya gelindiğinde bağ kurma zayıftır (Selçuk, Zayas ve Hazan, 2010).

2.4.3. Dört Kategori Modeli

Yetişkinlerde bağlanma biçimlerini tespit edebilmek için kullanılan diğer bir model de Bartholomew ve Horowitz'in dört kategorili modelidir. Bu modele göre güvenli bağlanma biçimine sahip birey kendisini sevgiye layık görür ve gereksinimlerini karşılayanları güvenilir olarak kodlar. Kararsız bağlanma biçimine sahip bireyler kendilerini sevgiye değer görmezle ancak diğer insanları sevgiye değer görebilirler. Kaçıngan bağlanma biçiminde, bireyler kendilerini sevgiye layık görmediği gibi diğer insanlara da güven duymaz. Kaygısız bağlanma biçimine sahip bireyler ise samimi ilişkiler kuramayan ve genellikle kendi başlarına iş görme eğiliminde olan bireylerdir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

2.5. BAĞLANMA ÖRÜNTÜLERİ

2.5.1. Güvenli Bağlanma

Güvenli bağlanma, bakım verenleri gidince biraz rahatsızlık duyan, ancak onların geri döneceğini bilen ve buna göre davranan çocuklar ile açıklanır. Güvenli bağlanma biçimine sahip çocuklar, bakıcıları tarafından korunduklarını hissederler ve geri dönecekleri konusunda onlara güvenebileceklerini bilirler. Güvenli bağlanma biçimine sahip kişiler hem kendilerini seviye değer görürler hem de diğer kişileri güvenilir olarak algırlar. Özsayıları yüksektir ve bağımsız davranışlar sergileyebilirler. Güvenli bağlanma biçimine sahip birey yakın ilişki kurmaktan çekinmez ve terk edilme korkusu taşımaz (Bartholomew ve Horowitz, 1991; İlericiler, 2015).

Kendi benliği ve başkaları ile ilgili olumlu algıya sahip bireylerin bağlanma biçimi sevme kapasitesi ile tanımlanır ve diğer kişiler ile ilgili algısı da onların duyarlı ve kabul edici oldukları yönündedir (Köroğlu, 2017).

2.5.2. Kaygılı Bağlanma

Bireyin gereksinimleri ailesi ya da erken dönem bakıcısı tarafından tutarsız olarak karşılanırsa kaygılı bağlanma ortaya çıkar. Bakım veren, fiziksel ya da duygusal gereksinimlere her zaman çok fazla dikkat etmeyebilir ya da dikkati dağılmış veya meşgul olabilir. Bu durumda bakım veren tutarsız ya da güvenilmez olarak algılanır. Kaygılı bağlanma biçimine sahip kişiler hem kendilerini hem de diğer kişileri olumsuz bir bakış

ile değerlendirirler. Bu türden bireyler ilişki kurmayı istemekte fakat terk edilme korkusundan dolayı hem romantik hem de sosyal ilişkilerden uzak durmaya çalışmaktadırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991; İlericiler, 2015). Bu bağlanma biçimindeki davranışları kişinin kendisini korumak adına reddedilme korkusu ile hareket etmesi şekillendirir (Köroğlu, 2017).

2.5.3. Kaçınan Bağlanma

Kaçınan/Kayıtsız bağlanma biçimine sahip bireyler kendi benlikleri ile olumlu düşüncelere, diğer kişilerin benlikleri ile ilgili de olumsuz düşüncelere sahiptirler. Bu bireyler yakın ilişkiler kurmak istemezler. Çünkü diğerlerinden zarar göreceklere beklentisi içerisindedirler. Kaçınan/Kayıtsız bağlanma stiline sahip insanlar, kendileri ve eşleri arasında duygusal bir mesafe tutma eğiliminde olacaktır. Başkalarıyla olan bağlantıların değerler listesinde önemsiz bir noktadadır ve sık sık hem kendi duygularını hem de başkalarının duygularını bir kenara bırakırlar. Aşktan kaçınabilirler ve genellikle yakın veya romantik ilişkilerden uzak durarak kendilerini koruyacaklarına inanırlar (Köroğlu, 2017).

2.5.4. Dağınık Bağlanma

Dağınık bağlanma biçimine sahip birey, kendisi ile ilgili olumsuz benlik duygusuna diğer kişiler ile ilgili olumlu benlik duygusuna sahiptir. Kendilerini değersiz görürler ve diğer insanlar onların gözünde kıymetlidir. Yakın ilişkiler kurma isteği duysalar da terk edilmekten çok korkarlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991; İlericiler, 2015). Bu niteliklere sahip bireyler kendilerini kabul ettirebilmek için değerli gördüğü diğer kişilerin onayını alma ihtiyacı duyarlar (Köroğlu, 2017).

2.6. SALDIRGANLIK VE BAĞLANMA İLİŞKİSİ

Ooi ve arkadaşları (2006), 8-12 yaş periyodundaki yıkıcı davranış bozukluğuna sahip 91 erkek katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışma ile ebeveyne bağlanma ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmanın bulgularına göre ebeveyn ile kurulan bağlanma ilişkisi ne kadar kaliteli olursa saldırgan davranışlarda da azalma görülmektedir.

Rubin ve arkadaşları (2004), 295 katılımcı ile beşinci sınıf öğrencilerinin anne-baba ve arkadaşları ile bağlanma kalitelerini analiz etmiş ve kaliteli bağlanma ve anne-baba desteği ile ergen bireylerin yüksek benlik değeri, sosyal yetkinlik ve daha düşük

içsel ve dışsal problemleri ortaya çıkardığını ifade etmişlerdir. Buna ilave olarak, anne ile samimi ilişki kuran erkek öğrencilerin, arkadaşları ile kurduğu ilişkinin kalitesinin arttığını ve anne ile samimi ilişki kuran kız öğrencilerin daha olumlu kişisel ilişkiler kurarak daha az reddedilmeye ve zorbalığa uğradığını göstermişlerdir.

Liabe ve arkadaşları (2000), ebeveynler ve arkadaşlar ile bağlanma ile çocuğun uyumu arasındaki ilişkiyi 89 ortaöğretim öğrencisinin katılımı ile incelemiştir. Bunun için katılımcılardan aile ve arkadaşlardan algılanan güven, yabancılaşma düzeyi ve iletişimi raporlamaları istenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre; ebeveyn ve arkadaşları ile güvenli bağlanma biçimi algılayan genç erişkinlerin bunalım ve saldırganlık düzeyleri düşük, sempati seviyeleri ve yaşama uyum seviyelerinin ise yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynleri ve arkadaşları ile güvensiz bağlanma biçimine sahip genç erişkinlerin ise yaşama uyum seviyeleri düşük, bunalım ve saldırganlık düzeyleri yüksek olarak gözlemlenmiştir. Uyum davranışları konusunda yaşlılarına güvenli-ebeveynlerine güvensiz bağlanan ergenler, yaşlılarına güvensiz-ebeveynlerine güvenli bağlanan ergenlere göre daha iyi performans sergilemişlerdir. Ebeveyne bağlanma ve yaşlılara bağlanma birey için benzer işleve sahiptir ama ergenlik döneminde yaşlılara bağlanma daha öne çıkmakta ve daha etkili olmaktadır.

Marcus ve Betzer (1996), erken ergenlikte bağlanma ve anti-sosyal davranış arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 163 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmanın bulgularına göre ebeveyn ve arkadaşlara bağlanma ve anti-sosyal davranış arasında orta seviyede bir ilişkinin olduğu ifade edilmiştir. Babaya olan bağlanma hem kız hem de erkek katılımcılar için anti-sosyal davranışın belirteci olduğu tespit edilmiştir. Erkek katılımcılarda arkadaşlar ile kurulan bağlanma ve ebeveyne bağlanma ve anti-sosyal davranış arasında ilişki gözlemlenmiştir. Kız katılımcılarda ise arkadaşlar ile kurulan bağlanmanın diğer değişkenlerden bağımsız olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada ebeveyne bağlanma ve saldırganlık arasındaki ilişki de incelenmiştir. Bu iki değişkenin birbiri ile negatif yönlü bir ilişki içinde olduğu ifade edilmiştir. Kız katılımcıların, erkek katılımcılardan daha yüksek saldırganlık puanı alması çalışmanın diğer bir bulgusudur. Kız katılımcıların (11-14 yaş aralığı), yaşları arttıkça saldırgan anti-sosyal davranış eğilimleri de artmaktadır. Her iki cinsiyette de babaya bağlanma, arkadaşlara bağlanma ve anneye bağlanmadan daha düşük çıkmıştır.

Murriss ve arkadaşları (2004), 441 ergen katılımcı ile gerçekleştirdikleri bir araştırmada bağlanma biçimi ile saldırganlık arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Güvensiz bağlanma bildiren ergenler, güvenli bağlanma bildirenlerle kıyasla daha öfkeli ve düşmanca davranışlar göstermişlerdir. Bunun yanında güvensiz bağlanma biçimi, kişilerin saldırganlık ve öfke seviyelerine dair değişiklikleri anlamlı kılan bir faktör olarak gözlemlenmiştir. Bu çalışmada erkek katılımcılar saldırganlık yönünden kız katılımcılara kıyasla daha yüksek puan almıştır.

Dent (2005) tarafından 185 7'nci ve 8'inci sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada ise güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin saldırganlık düzeylerinin güvensiz bağlanma stiline sahip ergenlere kıyasla daha düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Cummings ve diğerleri (2009), üniversite çağındaki 217 katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmada, ebeveyne bağlanma güvenliği ile kişisel bağlanma biçimlerinin diğerlerine hassasiyet ve saldırganlık seviyelerine olan etkisi incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre ebeveynlerine güvensiz bağlandığını ifade eden ergenlerin, diğerlerine hassasiyet ve saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Cooper ve diğerleri (1998), ebeveynleri ile güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin saldırgan davranış gösterdiklerini, öfke patlamaları yaşadıklarını ve sıklıkla kuralları çiğneme eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir.

Swarts (2010), ebeveynlere ve öğretmenlere bağlanmayı incelediği çalışmasında bağlanma sorunları ve saldırganlık üzerine eğilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre; saldırganlık bağlanma sorunları ile ilişkilidir. Güvensiz bağlanan özel eğitim öğrencilerinin öfkelerini kontrol etmekte başarısız oldukları ve saldırganlaştıkları gözlemlenmiştir.

Aktaş ve Güvenç (2006) yaptıkları çalışmada ergenlerin saldırganlığı ve pozitif sosyal davranışları ile yaş, diğerlerine hassasiyet ve ilişkisel bağlam arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Çalışmaya göre ergenlerde ebeveyne bağlanma gelişim gösterdiğinde, öfke, bedensel ve sözlü saldırganlık ile düşmanlık önemli bir şekilde gerilemiştir. Erkek katılımcıların ebeveyne ve yaşlılarına bağlanma kalitesi arttıkça fiziksel saldırganlık azalmaktadır. Erkek katılımcılarda ebeveyne bağlanma çok az miktarda öfkeyi geriletmiştir. Kız katılımcıların saldırganlık düzeyi ile yaşlılara bağlanma arasında bir

ilişki tespit edilememiştir. Ebeveyne bağlanma da ise saldırganlık düzeyinde azalma tespit edilmiştir.

Bayraktar ve diğerleri (2009), lise ve üniversite çağındaki öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmada; anne-baba ve yaşta bağlanma, psikolojik uyum ve empatinin benlik saygısına etkisini incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre saldırgan davranışlar her iki cinsiyet için de benlik saygısına olumsuz etki etmektedir. Bunun yanında anne-baba bağlanma biçimi güvenli olarak algılanan bireylerin benlik saygılarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Özellikle kız katılımcıların ebeveyne bağlanma stili güvenli ise empati duygularının da yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Empati kurma kabiliyeti de diğer sosyal becerileri olumlu yönde etkilemiştir ve saldırgan davranışları azaltmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - ARAŞTIRMANIN İSTATİSTİKSEL BULGULARI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bağlanma kuramı son dönemlerde popüler bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk ve aile bireyleri arasında kurulan erken ilişkinin diğer dönemleri de etkilediği araştırmalarla ortaya konmaktadır. Bireyin hemen her davranışında etkisi olan bağlanma biçimlerinin saldırganlık düzeyi ile de ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı bu kapsamda Cemre Okulları'da Çamlıca ve Güneşli şubelerinde eğitim gören 10-14 yaş grubu çocuklarda saldırganlık düzeyinin belirlenmesi ve bunun bağlanma biçimi ile ilişkisinin incelenmesidir.

3.2. YÖNTEM

Bu araştırma, tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yapılmıştır. Tarama modeli; olaylar, olgular ve durumların oldukları gibi incelenmesi ve bulguların da bu doğrultuda sunulmasına dayalı bir araştırma modelidir. İlişkisel tarama modeli ise iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişim varlığını ya da derecesini belirlemeyi amaçlar. Bu çalışmada da 10-14 yaş grubu çocuklarda saldırganlık düzeyi ve bağlanma biçimi arasındaki ilişki belirleneceğinden; ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniğinden faydalanılmıştır. Cemre Okulları'da Çamlıca ve Güneşli şubesinde eğitim gören 10-14 yaş grubu çocuklara dağıtılan anket formu ile veriler elde edilecektir.

Veri toplama aracı olarak üç bölümden oluşan bir anket formu kullanılacaktır. Birinci bölümde çocukların genel bilgilerini toplamaya yönelik sorular; ikinci bölümde Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve üçüncü bölümde Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II yer almaktadır. Elde edilen veriler, SPSS istatistik programında analiz edilerek yorumlanacaktır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama aracı olarak üç bölümden oluşan bir anket formu kullanılacaktır. İlk bölümü oluşturan Genel Bilgi Formu'nda öğrencilerin yaşları,

cinsiyetleri, ebeveynin sağ olma durumu, ebeveynin birlikte olma durumu gibi sorular yer almaktadır. İkinci bölümde Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, üçüncü bölümde ise Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II bulunmaktadır.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilmiş, Demirtaş Madran (2012) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek 29 maddeden oluşan 5'li Likert türü bir ölçektir. Ölçek, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olmak üzere saldırganlığın dört farklı boyutunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri - II (YİYE-II), Fraley, Niels ve Kelly (2000) tarafından geliştirilmiş ve Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal (2005) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, 7'li likert tipi ölçeğe sahip 36 maddeden oluşmaktadır (1 = kesinlikle katılmıyorum, 7 = kesinlikle katılıyorum). Ölçeğin 18 maddesi kaçınmacı bağlanma, geri kalan 18 maddesi ise kaygılı bağlanma boyutlarını ölçmektedir. Kaçınmacı bağlanma faktörü için Cronbach alfa güvenirlik katsayıları .90 olarak bulunurken kaygılı bağlanma faktörü için .86 olarak bulunmuştur.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Elde edilen veriler, IBM SPSS 20 programında incelenecektir. Öncelikle öğrencilerin kişisel bilgilerine ilişkin elde edilen bulgular gösterilecek olup daha sonrasında saldırganlık ölçeği alt boyutları ve yakın ilişkilerde yaşantılar ölçeği alt boyutlarına ilişkin betimsel bulgular gösterilecektir. Sonrasında saldırganlık ölçeği alt boyutları ve yakın ilişkilerde yaşantılar ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiye Pearson korelasyon analizi ile bakılacaktır.

Bağlanma düzeylerinin saldırganlık üzerindeki etkilerini tespit edebilmek amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanacaktır. Analizin geri kalanında öğrencilerin kişisel bilgileri ile araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilere bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi ile bakılacaktır. Analizlerde anlamlılık sınırı .05 olarak kabul edilecektir.

Uygulanan anket neticesinde elde edilen verilerin analizi bu bölümde yapılmaktadır. Öncelikle, verilerin analizinin yapılabilmesi için katılımcıların doldurdukları anket formları excell'e aktarılmış olup, uygun kodlamalar yapılarak IBM SPSS 24.0 programına aktarılmıştır. Sonrasında da Faktör, güvenirlik analizi, ardından tanımsal veri analizi ve çıkarımsal ölçek analizlerine yer verilmektedir.

3.5. FAKTÖR VE TUTARLILIK ANALİZLERİ

Buss-Perry Saldırganlık ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ölçeklerine faktör analizi yapabilmek için faktör analizine uygunluğunun testlerle ölçülmesi gerekmektedir. Bu testler örneklem yeterliliği (Kaiser-Meyer-Olkin-KMO) ve Bartlett küresellik testidir.

Çocuklarda saldırganlık düzeyinin belirlenmesinin bağlanma biçimine etkisini ölçmeye yönelik sorulan sorulara verilen cevaplar neticesinde elde edilen verilere uygulanan temel bileşenler analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olup olmadığına bakılmıştır.

Buss-Perry Saldırganlık ölçeğinin örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu (KMO değeri ,844 ve gerçekleştirilen Barlett Küresellik Testi sonucu da anlamlı çıkmıştır (1952,57; $p<0,001$). Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ölçeğinin örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu (KMO değeri ,858) ve gerçekleştirilen Barlett Küresellik Testi sonucu da anlamlı çıkmıştır (3352,74; $p<0,001$).

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğine ait verilerin faktör analizine sokulması ve varimax döndürülmesi sonucunda özdeğeri 1.00'in üzerinde olan faktörler ve faktör yükleri 0,40'ın üzerinde olan maddeler temel alınmıştır. 4 faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Faktör yükü 0,40'ın altında olan 27'nci soru çıkarılmıştır.

Ayrıca 1'nci Faktörün ölçtüğümüz olguyu % 23,662; 2'nci Faktörün % 8,047; 3'üncü Faktörün % 5,868 ve 4'üncü Faktörün % 4,439 oranında ölçtüğü görülmektedir. 4 Faktör ve 28 sorudan oluşan bu anket toplam varyansın % 43,015'ini açıklamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Faktör Yapısı

Boyut/Özdeğer	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans %
Fiziksel Saldırganlık (FS)/6,625	Birisi bana sataşırse kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim.	0,788	23,662
	Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum.	0,706	
	Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.	0,674	
	Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.	0,666	
	Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm.	0,658	
	Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum.	0,563	
	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum.	0,550	
	Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.	0,544	
	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.	0,485	
	Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.	0,477	
Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu.	0,437		
Düşmanlık (DÜ)/2,253	Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırim.	0,692	8,047
	“Arkadaşlarım”ın arkamdan konuştuklarımı biliyorum.	0,618	
	İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim.	0,521	
	Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum.	0,519	
	Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm.	0,510	
	Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “Acaba benden ne istiyor?” diye düşünürüm.	0,457	
	Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez.	0,420	
Öfke (ÖF)/1,643	Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.	0,581	5,868
	İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.	0,549	
	Sakin yapılı biriyimdir.	0,528	
	Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.	0,454	
	Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.	0,441	
Sözel Saldırganlık (SS)/1,523	Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim.	0,650	5,439
	İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim.	0,611	
	Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım.	0,450	
	Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.	0,446	
	Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşırım.	0,427	

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ait verilerin faktör analizine sokulması ve varimax döndürülmesi sonucunda özdeğeri 1.00’in üzerinde olan faktörler ve faktör yükleri 0,40’in üzerinde olan maddeler temel alınmıştır. 2 faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Faktör yükü 0,40’in altında olan 23, 25, 31 ve 36’ncı sorular çıkarılmıştır. Ayrıca 1’nci Faktörün ölçtüğümüz olguyu % 27,497 ve 2’nci Faktörün % 9,877 oranında ölçtüğü görülmektedir. 2 Faktör ve 32 sorudan oluşan bu anket toplam varyansın % 37,373’ünü açıklamaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği Faktör Yapısı

Boyut/Özdeğer	Madde	Faktör Yükü	Açıklanan Varyans %
Kaçınmacı Bağlanma (KB1)/8,799	Kendimi kötü hissettiğimde annemle konuşmak beni rahatlatır.	0,807	24,497
	Anneme hemen hemen her şeyi anlatırım.	0,789	
	Sorunlarım ve endişelerim hakkında annemle konuşurum.	0,775	
	Her şeyi olduğu gibi annemle konuşurum.	0,651	
	Anneme kolaylıkla güvenebilirim.	0,635	
	Anneme olan sevgimi göstermek benim için kolaydır.	0,623	
	Annemden kolaylıkla yardım isteyebilirim.	0,609	
	Anneme, ne düşündüğümü ve ne hissettiğimi kolaylıkla söylerim.	0,586	
	Kendimi anneme her zaman yakın hissederim.	0,550	
	Anneme yakın olmak, ona sarılmak konusunda rahatımdır.	0,534	
	Annemle çok yakın olmayı tercih etmem.	0,504	
	Kendim hakkındaki birçok şeyi anneme söylemekte zorlanırım.	0,462	
	Annem bana çok fazla sarılıp kucakladığında rahatsız olurum.	0,447	
	Anneme yakın olmak benim için hiç de zor değildir.	0,426	
	Gerçekten ne hissettiğimi anneme söylemekten hoşlanmıyorum	0,423	
	Annem bana çok yakın olmayı istediği zamanlarda kendimi rahatsız ve gergin hissediyorum.	0,421	
Kaygılı Bağlanma (KB2)/3,161	Annemin, benim onu sevdiğim kadar beni sevmediğinden endişe ediyorum.	0,750	9,877
	Annemin beni gerçekten sevmediğinden korkuyorum.	0,735	
	Annemin beni terk edeceğinden korkmuyorum.	0,706	
	Annemle olan ilişkimiz hakkında kaygılanıyorum.	0,700	
	Anneme sevgimi gösterdiğimde, onun beni aynı derecede sevmeyeceğinden korkarım.	0,690	
	Annemin diğer çocukları düşündüğü kadar beni düşünmeyeceğinden korkarım.	0,672	
	Annem artık beni sevmeyecek diye korkuyorum.	0,666	
	Kendimi anneme çok yakın hissetmek istediğim halde, onun bundan hoşlanmayacağından korkuyorum.	0,622	
	Ancak bir sorun çıkardığımda annemin dikkatini çekebildiğimi düşünüyorum.	0,622	
	Annemin onu sevdiğim kadar beni sevmesini isterim.	0,589	
	Annemi görmediğim zamanlarda beni artık düşünmüyor diye endişeleniyorum.	0,582	
	Annemin beni terk edebileceğinden korkuyorum.	0,551	
	Annemin söylediği ve yaptığı bazı şeyler kendimden şüphe etmeme neden olur.	0,542	
	Gerçekten ne düşündüğümü ve hissettiğimi bilirse annemin artık beni sevmeyeceğinden korkuyorum.	0,516	
	Annemin yardımına ihtiyacım olduğunu kabul etmekte zorlanırım.	0,489	
	Annemin beni terk edeceğinden pek korkmam.	0,429	

Ankette kullanılan 28 maddelik Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğine (İAY) verilen cevapların güvenilirlik analizi yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,858 olarak belirlenmiştir. Fiziksel saldırganlık alt boyutuna verilen cevapların güvenilirlik analizi yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,864, Düşmanlık alt boyutuna verilen cevapların güvenilirlik analizi yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,862, Öfke alt boyutuna verilen cevapların güvenilirlik analizi yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,515 ve Sözel Saldırganlık alt boyutuna verilen cevapların güvenilirlik analizi yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,457 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach's Alpha değerinin 0,4'den büyük ve 1 tam değerine yaklaştıkça güvenilirlik seviyesinin yükseldiği kabul görmektedir. Bu durumda alpha değeri ölçek genelinde tutarlı sonuçlar üretme potansiyelinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Alt Boyutları Güvenirlilik Analizi

Ölçek ve Alt Faktörleri	Cronbach's Alpha	n
Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	0,858	28
Fiziksel Saldırganlık	0,864	11
Düşmanlık	0,862	7
Öfke	0,515	5
Sözel Saldırganlık	0,457	5

Ankette kullanılan 32 maddelik Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeğine verilen cevapların güvenilirlik analizi yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,893 olarak belirlenmiştir. Kaçınmacı Bağlanma verilen cevapların güvenilirlik analizi yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,892 ve Kaygılı Bağlanma verilen cevapların güvenilirlik analizi yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,801 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach's Alpha değerinin 0,4'den büyük ve 1 tam değerine yaklaştıkça güvenilirlik seviyesinin yükseldiği Kabul görmektedir. Bu durumda alpha değeri ölçek genelinde tutarlı sonuçlar üretme potansiyelinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği ve Alt Boyutları Güvenirlilik Analizi

Ölçek ve Alt Faktörleri	Cronbach's Alpha	n
Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği	0,893	32
Kaçıncı Bağlanma	0,892	16
Kaygılı Bağlanma	0,801	16

3.6. KATILIMCILARIN KİŞİSEL BİLGİLERİ İLE İLGİLİ TANIMSAL ANALİZLER

Anket çalışmalarına katılan bireylerin kişisel bilgilerinin çözümlenmesi başlıklar halinde sunulmuştur.

3.6.1. Katılımcıların Yaş Durumu Dağılımı

Katılımcılar hakkındaki yaş durum verileri tablo haline getirilip, analiz edilerek Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Yaş Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu

	n	%	Geçerli %	Kümülatif %
Geçerli				
10 Yaş Altı	1	0,3	0,3	0,3
10	36	11,9	12,0	12,3
11	70	23,2	23,3	35,5
12	80	26,5	26,6	62,1
13	61	20,2	20,3	82,4
14	52	17,2	17,3	99,7
14 Yaş Üstü	1	0,3	0,3	100,0
Toplam	301	99,7	100,0	
Geçersiz	1	0,3		
Toplam	302	100,0		

Katılımcıların yaş durum dağılımına bakıldığında, 80 kişinin (%26,6) 12 yaşında ve 2kişinin ise 10 yaş altı ve 14 yaş üstü olduğu görülmüştür. Ayrıca katılımcılardan 1 kişi geçersiz cevap vermiştir

3.6.2. Katılımcıların Cinsiyet Durumu Dağılımı

Katılımcılar hakkındaki cinsiyet durum verileri tablo haline getirilip, analiz edilerek Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Cinsiyet Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu

		n	%	Geçerli %	Kümülatif %
Geçerli	Kız	148	49,0	50,2	50,2
	Erkek	147	48,7	49,8	100,0
	Toplam	295	97,7	100,0	
Geçersiz		7	2,3		
Toplam		302	302	100,0	

Katılımcıların cinsiyet durum dağılımına bakıldığında, 7 (%2,3) kişinin geçersiz cevap verdiği, 148 kişinin (%50,2) kız olduğu ve kız-erkek dağılımının birbirine çok yakın çıktığı görülmüştür.

3.6.3. Katılımcıların Anne Durumu Dağılımı

Katılımcılar hakkındaki anne durum verileri tablo haline getirilip, analiz edilerek Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Anne Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu

		n	%	Geçerli %	Kümülatif %
Geçerli	Hayatta	297	98,3	99,7	99,7
	Hayatta Değil	1	,3	,3	100,0
	Toplam	298	98,7	100,0	
Geçersiz		4	1,3		
Toplam		302	302	100,0	

Katılımcıların anne durum dağılımına bakıldığında, 4 kişinin (%1,3) geçersiz cevap verdiği ve tamamına yakınının (%99,7) annesinin hayatta olduğu görülmüştür.

3.6.4. Katılımcıların Baba Durumu Dağılımı

Katılımcılar hakkındaki baba durum verileri tablo haline getirilip, analiz edilerek Tablo 8’da sunulmuştur.

Tablo 8. Baba Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu

		n	%	Geçerli %	Kümülatif %
Geçerli	Hayatta	288	95,4	96,6	96,6
	Hayatta Değil	10	3,3	3,4	100,0
	Toplam	298	98,7	100,0	
Geçersiz		4	1,3		
Toplam		302	302	100,0	

Katılımcıların baba durum dağılımına bakıldığında, 4 kişinin (%1,3) geçersiz cevap verdiği ve tamamına yakınının (%96,6) babasının hayatta olduğu görülmüştür.

3.6.5. Katılımcıların Aile Durumu Dağılımı

Katılımcılar hakkındaki aile durum verileri tablo haline getirilip, analiz edilerek Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Aile Durum Dağılımı Yüzde Oranları Tablosu

		n	%	Geçerli %	Kümülatif %
Geçerli	Beraber	274	90,7	97,5	97,5
	Ayrı	7	2,3	2,5	100,0
	Toplam	281	93,0	100,0	
Geçersiz		21	7,0		
Toplam		302	302	100,0	

Katılımcıların aile durum dağılımına bakıldığında, 21 kişinin (%7) geçersiz cevap verdiği ve tamamına yakınının (%97,5) ebeveynlerinin beraber olduğu görülmüştür.

3.7. ANALİZ TÜRÜNÜN BELİRLENMESİ VE ÖLÇEK ANALİZİ

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeklerine ve bu ölçeklerin alt faktörlerine yönelik yapılan One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testinde anlamlılık (assymp.Sig.) kısmındaki değerler incelendiğinde sonuçların $p<,001$ değeri olması sebebiyle parametrik olmayan testler uygulanacaktır.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ölçeğinin 9 ve 16 numaralı maddeleri diğer sorulara göre istenen durumlar olmadığı için puanlar girilirken ters ilişki kurulmuştur. Diğer bir değişle maddelerin ortanca/ortalama değerlerinin düşük çıkması (birbirine kıyasla) mantıklı ve sakin bireyler olduğunu, yüksek çıkanın olmadığını göstermektedir.

Buss-Perry Saldırganlık ölçeğinin 4, 8, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 26, 30, 32 ve 34 numaralı maddeleri diğer sorulara göre istenen durumlar olmadığı için puanlar girilirken ters ilişki kurulmuştur. Diğer bir değişle maddelerin ortanca/ortalama değerlerinin düşük çıkması (birbirine kıyasla) katılımcıların annesine ve annesinin birbirine bağlı olduğunu, yüksek çıkanın olmadığını göstermektedir.

Bağımsız değişkenler arası ilişkiler parametrik olmayan Spearman Rho korelasyon katsayısı testi ile incelenmiştir. İstatistiksel anlamlılık değeri $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3.7.1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği ile Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin Analizi

Toplam Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği ile toplam Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu, buss-perry saldırganlık ölçeği skoru arttıkça yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri – II ölçeğini skorunun da arttığı, bu doğrusal ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($\chi^2(302)=0,306$, $p<0,001$) anlaşılmaktadır. Diğer bir değiş ile yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri – II ölçeğiyle Buss-Perry saldırganlık ölçeği arasında pozitif bir korelasyon vardır.

3.7.2. Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutu ile Kaçınmacı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi

Toplam fiziksel saldırganlık ile toplam kaçınmacı bağlanma skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu, fiziksel saldırganlık skoru arttıkça kaçınmacı bağlanma skorunun da arttığı, bu doğrusal ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($\chi^2(302)=0,268$, $p<0,001$) anlaşılmaktadır. Diğer bir değiş ile fiziksel saldırganlıkla kaçınmacı bağlanma arasında pozitif bir korelasyon vardır.

3.7.3. Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutu ile Kaygılı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi

Toplam fiziksel saldırganlık ile toplam kaygılı bağlanma skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu, fiziksel saldırganlık skoru arttıkça kaygılı bağlanma skorunun da arttığı, bu doğrusal ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($\chi^2(302)=0,182$, $p<0,001$) anlaşılmaktadır. Diğer bir değiş ile fiziksel saldırganlıkla kaygılı bağlanma arasında pozitif bir korelasyon vardır.

3.7.4. Düşmanlık Alt Boyutu ile Kaçınmacı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi

Toplam düşmanlık ile toplam kaçınmacı bağlanma skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu, düşmanlık skoru arttıkça kaçınmacı bağlanma skorunun da arttığı, bu doğrusal ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($\chi^2(302)=0,171$, $p<0,001$) anlaşılmaktadır. Diğer bir değiş ile düşmanlıkla kaçınmacı bağlanma arasında pozitif bir korelasyon vardır.

3.7.5. Düşmanlık Alt Boyutu ile Kaygılı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi

Toplam düşmanlık ile toplam kaygılı bağlanma skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu, düşmanlık skoru arttıkça kaygılı bağlanma skorunun da arttığı, bu doğrusal ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($r(302)=0,297$, $p<0,001$) anlaşılmaktadır. Diğer bir değiş ile düşmanlıkla kaygılı bağlanma arasında pozitif bir korelasyon vardır.

3.7.6. Öfke Alt Boyutu ile Kaçınmacı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi

Toplam öfke ile toplam kaçınmacı bağlanma skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu, öfke skoru arttıkça kaçınmacı bağlanma skorunun da arttığı, bu doğrusal ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($r(302)= 0,328$, $p<0,001$) anlaşılmaktadır. Diğer bir değiş ile öfkeyle kaçınmacı bağlanma arasında pozitif bir korelasyon vardır.

3.7.7. Öfke Alt Boyutu ile Kaygılı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi

Toplam öfke ile toplam kaygılı bağlanma skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu, öfke skoru arttıkça kaygılı bağlanma skorunun da arttığı, bu doğrusal ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($r(302)=0,304$, $p<0,001$) anlaşılmaktadır. Diğer bir değiş ile öfkeyle kaygılı bağlanma arasında pozitif bir korelasyon vardır.

3.7.8. Sözel Saldırganlık Alt Boyutu ile Kaçınmacı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi

Toplam sözel saldırganlık ile toplam kaçınmacı bağlanma skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($r(302)= -0,105$, $p=0,067$) anlaşılmaktadır.

3.7.9. Sözel Saldırganlık Alt Boyutu ile Kaygılı Bağlanma Alt Boyutunun Analizi

Toplam sözel saldırganlık ile toplam kaygılı bağlanma skorları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ikili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($\chi^2(302)=0,022$, $p=0,706$) anlaşılmaktadır.

3.8. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK PROFİLLERİ İLE ÖLÇEKLERİN ANALİZİ

Katılımcılara ait cinsiyet ve yaş durumu gibi bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişken olarak öngörülen toplam ölçek ve toplam alt boyut skorlarına anlamlı bir etkisinin olup olmadığı test edilecektir. İkili gruplar arası farklılıkların tespiti için parametrik olmayan test olarak Mann Whitney U testi kullanılırken çoklu gruplar arasında ise parametrik olmayan test olarak Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık değeri $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

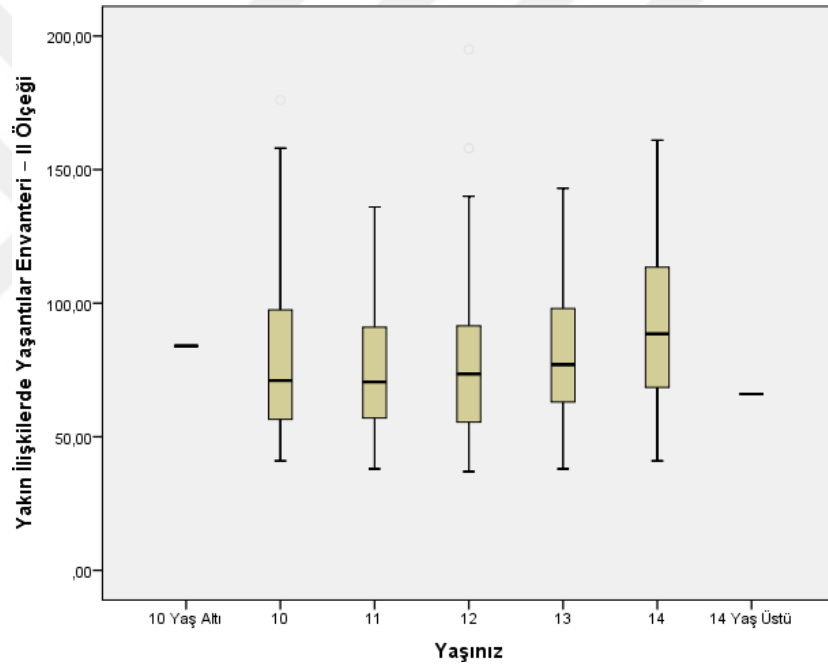
Katılımcılara ait anne/baba hayatta olma ve evli olma durumları, katılımcıların tamamına yakınının ailesinin hayat olması ve beraber yaşamasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilemeyeceğinden değerlendirmeye alınmamıştır.

3.8.1. Katılımcıların Yaş Durumu ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçekleri ve Alt Boyutlarının Analizi

Katılımcıların yaş durumları ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Kaçınmacı Bağlanma, Kaygılı Bağlanma, Fiziksel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke ve Sözel Saldırganlık toplam skorları arasında anlamlı bir farkın bulunup bulunmadığını test edebilmek amacıyla Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; katılımcıların yaş durumları ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği toplam skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($\chi^2(5) = 9,877$, $p=0,079$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile yaşının 10 olması (Ortanca: 71,00, ÇAG: 42,00), 11 olması (Ortanca: 70,50, ÇAG: 35,25), 12 olması (Ortanca: 73,50, ÇAG: 36,50), 13 olması (Ortanca: 77,00, ÇAG: 36,50) veya 14 olması (Ortanca: 88,50, ÇAG: 46,50) yakın ilişkilerde yaşantılar envanterini etkilememektedir. Şekil 1’de yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri – II ölçeği toplam skorlarının yaş durumuna göre değişimi verilmiştir.

Şekil 1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği Toplam Skorlarının Yaşa Göre Değişimi

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; katılımcıların yaş durumları ile Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği toplam skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($\chi^2(5) = 19,658$, $p=0,001$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile yaşının 10 olması, 11 olması, 12 olması, 13 olması veya 14 olması buss-perry saldırganlığını etkilemektedir (Tablo 10).

Tablo 10. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Toplam Skorlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Ortalama \pm SS	Ortanca (ÇAG)	Min; Max
10	70,11 \pm 16,79	71,50(28,00)	36,00;113,00
11	73,60 \pm 16,12	71,50(23,25)	44,00;117,00
12	77,70 \pm 17,82	77,00(27,50)	44,00;113,00
13	74,73 \pm 13,77	76,00(19,50)	45,00;110,00
14	84,82 \pm 17,99	83,50(29,00)	52,00;126,00

Not: SS, standart sapma değerini, ÇAG ise, Çeyrekler Arası Genişlik (Inter Quartile Range) değerini ifade etmektedir.

Kaçınmacı Bağlanma

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; katılımcıların yaş durumları ile kaçınmacı bağlanma toplam skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($\chi^2(5)=14,253$, $p=0,014$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile yaşının 10 olması, 11 olması, 12 olması, 13 olması veya 14 olması kaçınmacı bağlanmayı etkilemektedir (Tablo 11).

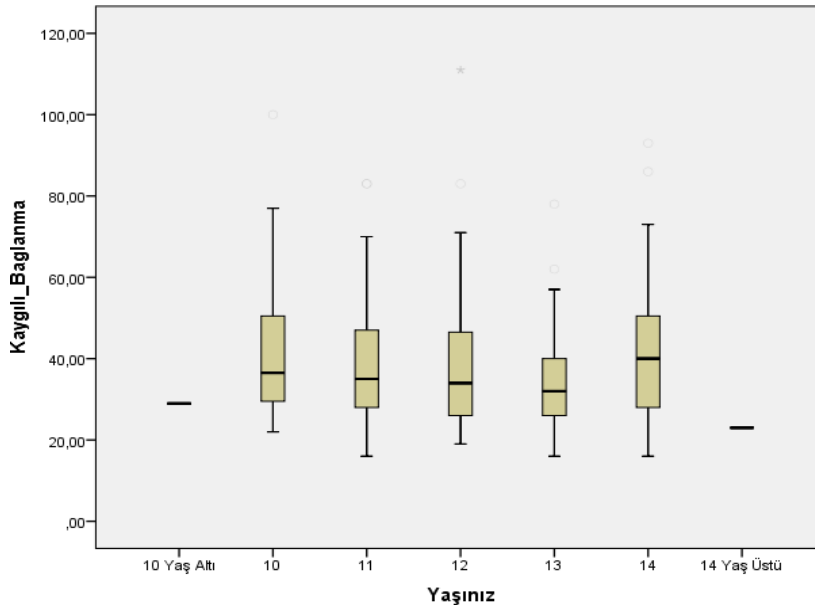
Tablo 11. Kaçınmacı Bağlanma Toplam Skorlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Ortalama±SS	Ortanca (ÇAG)	Min; Max
10	41,66±21,15	35,00(26,00)	17,00;91,00
11	38,85±17,27	37,00(26,75)	16,00;85,00
12	42,58±20,50	39,00(27,00)	16,00;101,00
13	45,85±20,84	45,00(36,00)	17,00;96,00
14	52,00±21,94	53,50(36,25)	17,00;101,00

Not: SS, standart sapma değerini, ÇAG ise, Çeyrekler Arası Genişlik (Inter Quartile Range) değerini ifade etmektedir.

Kaygılı Bağlanma

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; katılımcıların yaş durumları ile kaygılı bağlanma toplam skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($\chi^2(5)=10,072$, $p =0,073$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile yaşının 10 olması (Ortanca: 36,50, ÇAG: 23,00), 11 olması (Ortanca: 35,00, ÇAG: 19,25), 12 olması (Ortanca: 34,00, ÇAG: 21,25), 13 olması (Ortanca: 32,00, ÇAG: 15,00) veya 14 olması (Ortanca: 40,00, ÇAG: 22,75) kaygılı bağlanmayı etkilememektedir. Şekil 2’de kaygılı bağlanma toplam skorlarının yaş durumuna göre değişimi verilmiştir.

Şekil 2. Kaygılı Bağlanma Toplam Skorlarının Yaşa Göre Değişimi

Fiziksel Saldırganlık

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; katılımcıların yaş durumları ile fiziksel saldırganlık toplam skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($\chi^2(5)=20,775$, $p =0,001$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile yaşının 10 olması, 11 olması, 12 olması, 13 olması veya 14 olması fiziksel saldırganlığı etkilemektedir (Tablo 12).

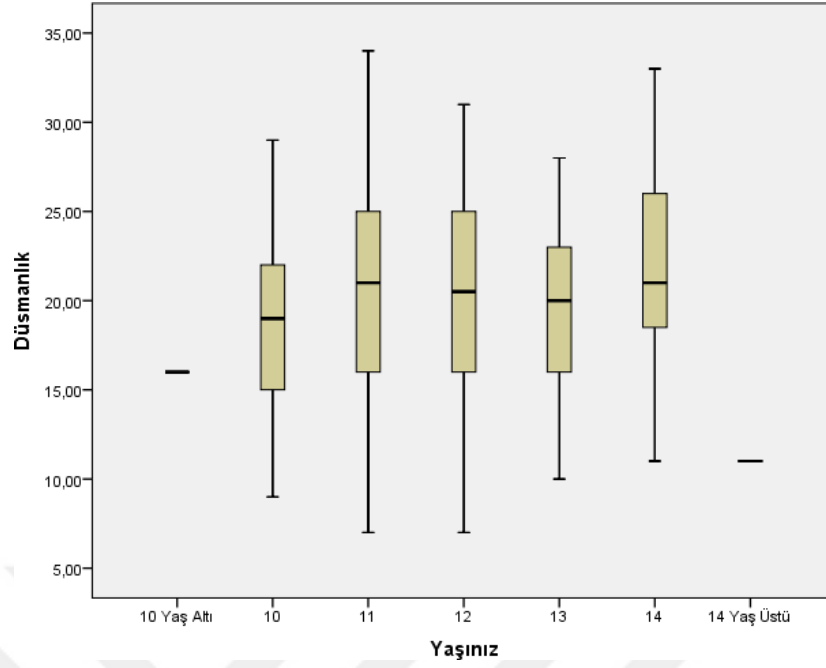
Tablo 12. Fiziksel Saldırganlık Toplam Skorlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Ortalama \pm SS	Ortanca (ÇAG)	Min; Max
10	24,88 \pm 10,41	23,50(13,75)	11,00;55,00
11	25,24 \pm 9,11	23,50(14,00)	9,00;45,00
12	28,68 \pm 9,29	30,00(17,50)	11,00;46,00
13	27,49 \pm 7,83	28,00(11,50)	11,00;43,00
14	32,71 \pm 10,59	31,00(17,50)	15,00;54,00

Not: SS, standart sapma değerini, ÇAG ise, Çeyrekler Arası Genişlik (Inter Quartile Range) değerini ifade etmektedir.

Düşmanlık

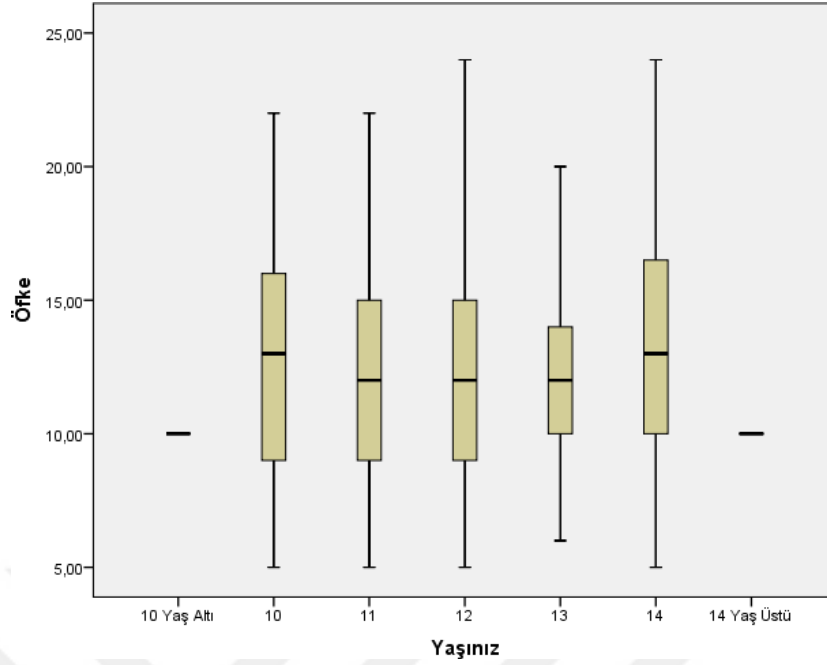
Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; katılımcıların yaş durumları ile düşmanlık toplam skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($\chi^2(5)=8,278$, $p=0,142$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile yaşının 10 olması (Ortanca: 19,00, ÇAG: 7,00), 11 olması (Ortanca: 21,00, ÇAG: 9,00), 12 olması (Ortanca: 20,50, ÇAG: 9,00), 13 olması (Ortanca: 20,00, ÇAG: 7,50) veya 14 olması (Ortanca: 21,00, ÇAG: 7,75) düşmanlığı etkilememektedir. Şekil 3'de Düşmanlık toplam skorlarının yaş durumuna göre değişimi verilmiştir.

Şekil 3. Düşmanlık Toplam Skorlarının Yaşa Göre Değişimi

Öfke

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; katılımcıların yaş durumları ile öfke toplam skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($\chi^2(5)=5,244$, $p=0,387$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile yaşının 10 olması (Ortanca: 13,00, ÇAG: 7,00), 11 olması (Ortanca: 12,00, ÇAG: 6,00), 12 olması (Ortanca: 12,00, ÇAG: 6,00), 13 olması (Ortanca: 12,00, ÇAG: 4,00) veya 14 olması (Ortanca: 13,00, ÇAG: 6,75) öfkeyi etkilememektedir. Şekil 4’de öfke toplam skorlarının yaş durumuna göre değişimi verilmiştir.

Şekil 4. Öfke Toplam Skorlarının Yaşa Göre Değişimi

Sözel Saldırganlık

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda; katılımcıların yaş durumları ile sözel saldırganlık toplam skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu ($\chi^2(5)=15,330$, $p=0,009$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile yaşının 10 olması, 11 olması, 12 olması, 13 olması veya 14 olması sözel saldırganlığı etkilemektedir (Tablo 13).

Tablo 13. Sözel Saldırganlık Toplam Skorlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Ortalama±SS	Ortanca (ÇAG)	Min; Max
10	13,97±3,98	14,00(5,75)	5,00;21,00
11	16,05±3,66	17,00(4,00)	6,00;23,00
12	16,48±3,72	16,50(5,00)	6,00;25,00
13	15,59±4,10	16,00(6,00)	5,00;22,00
14	16,86±4,03	16,50(6,75)	6,00;25,00

Not: SS, standart sapma değerini, ÇAG ise, Çeyrekler Arası Genişlik (Inter Quartile Range) değerini ifade etmektedir.

3.8.2. Katılımcıların Cinsiyet Durumu ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçekleri ve Alt Boyutlarının Analizi

Katılımcıların cinsiyet durumları ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Kaçınmacı Bağlanma, Kaygılı Bağlanma, Fiziksel Saldırganlık, Düşmanlık, Öfke ve Sözel Saldırganlık toplam skorları arasında anlamlı bir farkın bulunup bulunmadığını test edebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeği

Yapılan Mann Whitney U testi sonucunda; yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri toplam skorlarının katılımcıların cinsiyet durumlarına göre farklılaşmadığı ve bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($z=-1,595$, $p=0,111$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile kız (Ortanca: 77,50, ÇAG: 50,50) veya erkek (Ortanca: 72,00, ÇAG: 33,00) olmak, yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri sonuçlarını etkilememektedir.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Yapılan Mann Whitney U testi sonucunda; Buss-Perry Saldırganlık toplam skorlarının katılımcıların cinsiyet durumlarına göre farklılaşmadığı ve bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($z=-1,085$, $p=0,278$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile kız (Ortanca: 73,00, ÇAG: 24,75) veya erkek (Ortanca: 77,00, ÇAG: 23,00) olmak, Buss-Perry Saldırganlık sonuçlarını etkilememektedir.

Kaçınmacı Bağlanma

Yapılan Mann Whitney U testi sonucunda; Kaçınmacı Bağlanma toplam skorlarının katılımcıların cinsiyet durumlarına göre farklılaşmadığı ve bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($z=-1,269$, $p=0,204$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile kız (Ortanca: 42,50, ÇAG: 34,25) veya erkek (Ortanca: 40,00, ÇAG: 26,00) olmak, Kaçınmacı Bağlanma sonuçlarını etkilememektedir.

Kaygılı Bağlanma

Yapılan Mann Whitney U testi sonucunda; Kaygılı Bağlanma toplam skorlarının katılımcıların cinsiyet durumlarına göre farklılaşmadığı ve bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($z=-0,996$, $p=0,319$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile kız (Ortanca: 35,50, ÇAG: 23,50) veya erkek (Ortanca: 34,00, ÇAG: 15,00) olmak, Kaygılı Bağlanma sonuçlarını etkilememektedir.

Fiziksel Saldırganlık

Yapılan Mann Whitney U testi sonucunda; Fiziksel Saldırganlık toplam skorlarının katılımcıların cinsiyet durumlarına göre farklılaştığı ve bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu ($z=-3,109$, $p=0,002$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile kız veya erkek olmak Fiziksel Saldırganlık sonuçlarını etkilemektedir ve erkeklerin kızlara göre fiziksel saldırganlığı daha fazladır (Tablo 14).

Tablo 14. Fiziksel Saldırganlık Toplam Skorlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Ortalama±SS	Ortanca (ÇAG)	Min; Max
Kız	26,21±10,07	25,00(14,75)	9,00;55,00
Erkek	29,43±8,93	29,00(13,00)	11,00;53,00

Not: SS, standart sapma değerini, ÇAG ise, Çeyrekler Arası Genişlik (Inter Quartile Range) değerini ifade etmektedir.

Düşmanlık

Yapılan Mann Whitney U testi sonucunda; Düşmanlık toplam skorlarının katılımcıların cinsiyet durumlarına göre farklılaştığı ve bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu ($z=-2,012$, $p=0,044$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile kız veya erkek olmak, Düşmanlık sonuçlarını etkilemektedir kızların erkeklere göre düşmanlıkları daha fazladır (Tablo 15).

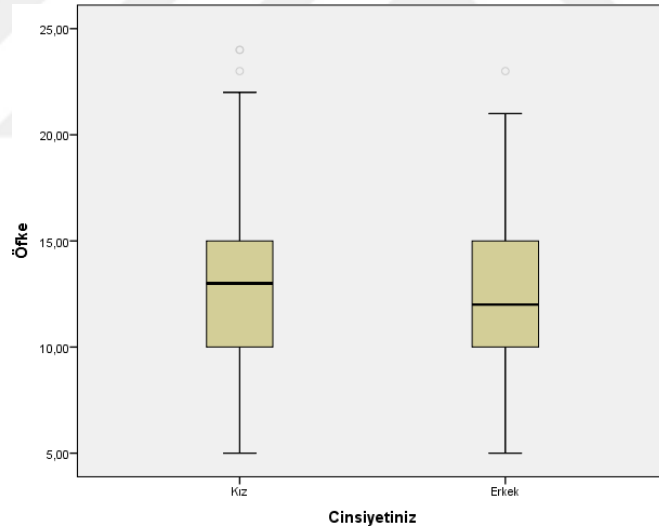
Tablo 15. Düşmanlık Toplam Skorlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Ortalama±SS	Ortanca (ÇAG)	Min; Max
Kız	20,59±6,08	21,00(8,75)	7,00;34,00
Erkek	19,50±4,95	19,00(26,00)	7,00;33,00

Not: SS, standart sapma değerini, ÇAG ise, Çeyrekler Arası Genişlik (Inter Quartile Range) değerini ifade etmektedir.

Öfke

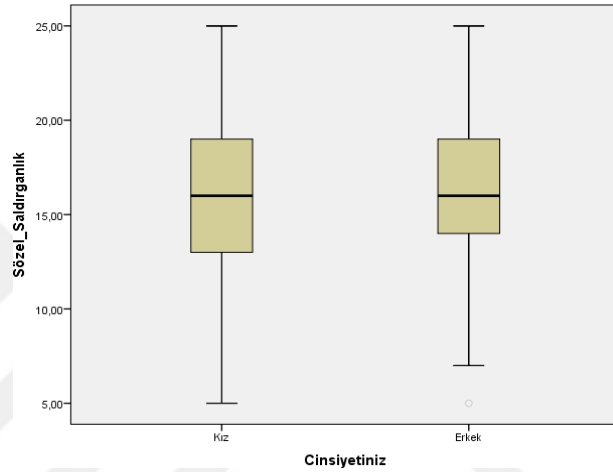
Yapılan Mann Whitney U testi sonucunda; Öfke toplam skorlarının katılımcıların cinsiyet durumlarına göre farklılaşmadığı ve bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($z=-1,409$, $p=0,159$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile kız (Ortanca: 15,00, ÇAG: 5,00) veya erkek (Ortanca: 21,00, ÇAG: 5,00) olmak, Öfke sonuçlarını etkilememektedir. Şekil 5’de öfke toplam skorlarının cinsiyete göre değişimi verilmiştir.

Şekil 5. Öfke Toplam Skorlarının Cinsiyete Göre Değişimi

Sözel Saldırganlık

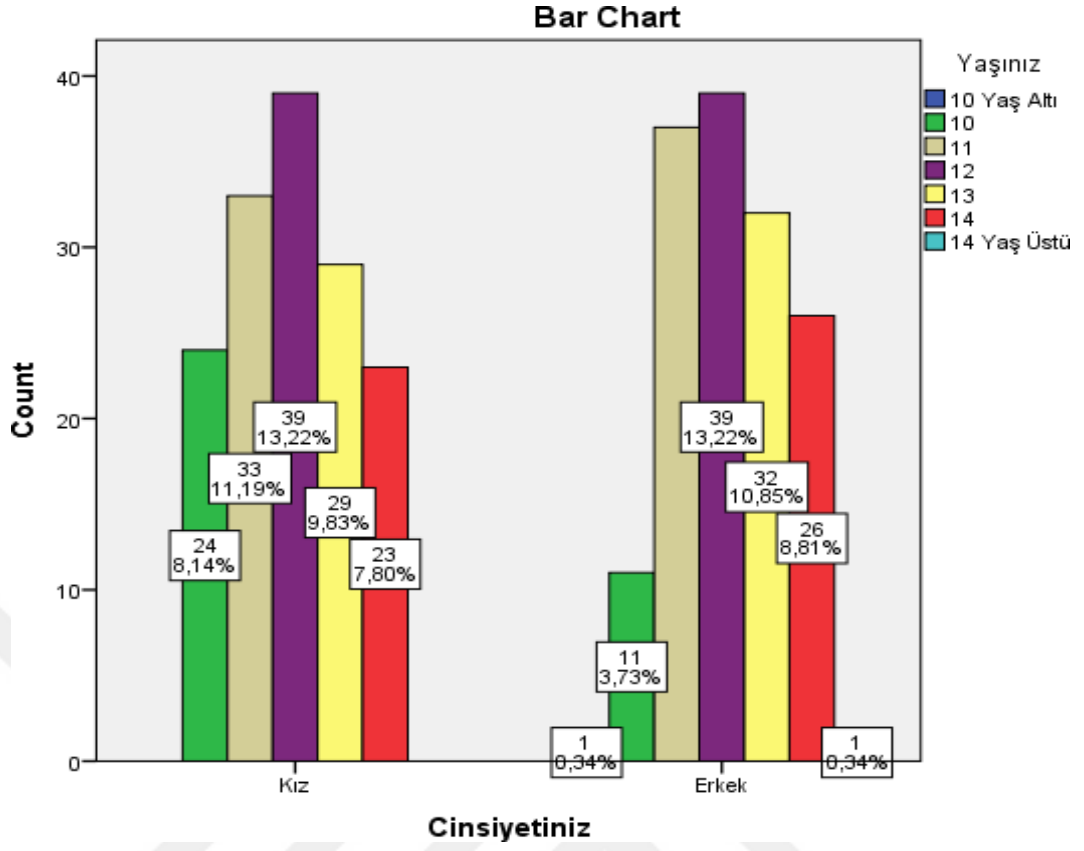
Yapılan Mann Whitney U testi sonucunda; Sözel Saldırganlık toplam skorlarının katılımcıların cinsiyet durumlarına göre farklılaşmadığı ve bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($z=-0.600$, $p=0,549$) görülmüştür. Diğer bir ifade ile kız (Ortanca: 16,00, ÇAG: 6,00) veya erkek (Ortanca: 16,00, ÇAG: 5,00) olmak, Sözel Saldırganlık sonuçlarını etkilememektedir. Şekil 6'da Sözel Saldırganlık toplam skorlarının cinsiyete göre değişimi verilmiştir.

Şekil 6. Sözel Saldırganlık Toplam Skorlarının Cinsiyete Göre Değişimi

3.9. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK PROFİLLERİ ARASINDA YAPILAN ANALİZLER

Kategorik verilerin karşılaştırılmasında Ki-Kare (Pearson Chi-Square Test) testi kullanmıştır. İstatistiksel anlamlılık değeri $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir. Katılımcıların cinsiyeti ile yaş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan Ki-Kare testi sonucunda, yaş grupları ile katılımcıların cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olmadığı ($\chi^2(6)=7,385$, $p=0,287$) görülmüştür. Katılımcıların cinsiyet durumuna göre yaş grubu dağılımını Şekil 7'deki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 7. Katılımcıların Cinsiyet Durumuna Göre Yaş Grubu Dağılımını Gösteren Grafik

TARTIŞMA VE SONUÇ

İnsanların hayatlarını etkileyen iki ana değişkenden ilki kalıtım, ikincisiyse bireyin içinde yer aldığı çevre koşullarıdır. İnsanın kişisel, ahlaki, bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal açıdan diğer insanlardan farklı, kendine özgü niteliklere sahip olması, kalıtımsal mirası ve içinde yaşadığı çevre ile şekillenmektedir. İnsan hayatı, doğumdan ölüme kadar devam eden, birbirinden farklı ve birbiri ile bağlantılı gelişim dönemlerinden oluşur. İnsanın büyüme sürecinde bazı dönemler çok özel önem taşır. Bu dönemlere “Kritik Dönem” denir. Kritik dönemlerdeki gelişme süresinde besin eksikliği ya da sevgi azlığı gibi durumlarla karşılaşıldığında telafisi olmayan hasarlar ortaya çıkar. İnsan ömrünün ilk beş yılı ve ergenlik yılları da kritik dönemlerdir.

Ergenlik döneminde bireyin ruh sağlığı üzerinde etkiye sahip olan pek çok çevresel faktör bulunmaktadır. Ergenlik dönemi ile ilgili bilimsel araştırmaların başladığı günden bu yana, araştırmacıların en fazla üzerinde durduğu konu, bu dönemdeki problematik davranışları öngörmek, tahmin etmek ve açıklamak.

Temel çalışmalara bakıldığında bağlanma, ağırlıklı olarak hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarla açıklanmaya çalışılmıştır ve bu konudaki ilk araştırmalar 1960’lı yıllara değin uzanmaktadır. Bu araştırmaların en bilineni, Harlow’un (1958) maymunlar üzerinde gerçekleştirdiği deneydir. Doğumdan hemen sonra annelerinden alınan yavru maymunlar, kendileri için özel tasarlanmış rahat kafeslerde beslenip büyütülmüşlerdir. Kafeslere ikişer tane de yapay anne monte edilmiştir: Biri kafası tahtadan, silindir biçiminde ve telden yapılmış iken; diğeri tahta bloktan yapılmış, kahverengi ve yumuşak bir kumaşla çevrelenmiştir. Arkalarında bulunan ampul sayesinde, annelerin temas esnasında yavrulara sıcaklık aktarabilmeleri de sağlanmıştır. Bununla birlikte, tel mankenin göğsünde bir de biberon bulundurulmuştur. Araştırmacılar bu deneyin sonucunda, yavru maymunların süt vermeyen fakat sıcak ve yumuşak olup gerçeğe daha çok benzeyen mankeni tercih ettiklerini; korktuklarında veya uykuları geldiğinde ona sarıldıklarını gözlemlemiştir. Bu çalışma, bedensel ihtiyaçların karşılanması, bağlanmanın oluşumu hususunda tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Harlow’un çalışmalarında elde edilen bir diğer sonuç da gerçek anne- bebek ilişkisinden yoksun bırakılmış maymunlarda büyüdükleri zaman görülen çiftleşme zorluğu, erkeklerin çiftleşmemesi, dişi maymunların da kendi yavrularına karşı ciddi yaptırımlar uygulamasıdır (Hortaçsu, Oral ve Yasak-Gültekin, 1991). Konuyla ilgili olarak çok

sayıda çalışma yapan araştırmacılar bağlanma ilişkisinin yavrunun büyümesiyle zayıfladığı, ilk bağlanma deneyiminden yoksun olmanın takip eden ilişkileri de etkilediği sonucuna varmışlardır. Edinilen bulgular, Bowlby'nin teorisiyle örtüşmektedir.

Cohn ve arkadaşları (1992), okul öncesi çocuğu bulunan yirmi yedi aileyle gerçekleştirdikleri çalışma neticesinde; güvensiz çocukluk bağlanmalarıyla temellenen ilişkilerde, anne ve baba için ebeveyn-çocuk ilişkilerinde karşılaşılan problemlerde güvensiz çocuk bağlanmasının risk unsuru olduğu sonucuna varmışlardır. Araştırma, aynı zamanda, yetişkin bağlanması konusunda güven sorunu olan ebeveynlerin çocukları ile fazla ilgilenmeyip bütünleştiklerini, buna karşılık yetişkin bağlanması güvenli olan ebeveynlerin çocuklarıyla çokça vakit geçirip iletişim halinde olduğunu göstermiştir. Yine aynı çalışmada, annelerin bağlanma sınıflandırmasının, ısrar ve dikkat gibi amaç odaklı davranışlardan ziyade, çocuğa karşı soğukluk veya sıcaklık gibi ilişkinin gösteriliş biçimine yönelik davranış göstergeleri ile daha yakından alakalı olduğu tespiti yapılmıştır. Etkinin küçük olduğu bu çalışma, etkiyi ebeveyninden çocuğa biçiminde, tek yönlü varsaymıştır. Yazarların çalışmayla ilgili olarak şu şekilde bir yorum getirmişlerdir: “Tek bir güvenli ebeveyne sahip çocuğun, diğer ebeveynle sosyal anlamda daha iyi ilişkiler kurabilmesi imkan dahilindedir”.

Myhr ve arkadaşlarının (2004) yaptığı çalışmada obsesif, depresif ve sağlıklı kontrol grubu ile güvenli bağlanma, psikopatoloji ve erken ebeveyn etkileşimi anılarının eşzamanlı ilişkileri incelenmiştir. Çalışmaya katılan 36 obsesif, 16 depresif ve 26 sağlıklı birey ebeveynlere bağlılık ölçeğini ve yetişkin bağlılık skalasını doldurmuşlardır. Sonuçlar, obsesif ve depresif grubun, kontrol grubuna kıyasla daha güvensiz olduğunu ortaya koymuştur. Ana-babaya bağlanma ölçümünde obsesif grup ile kontrol grubu arasında kayda değer bir fark görülemezken, depresif grubun obsesif gruba kıyasla anneden daha az ilgi/bakım gördüğünü hatırladığı tespit edilmiştir.

Güngör'ün (2000) araştırması ise bağlanma ve ebeveynlik stilleri mefhumları dahilinde bağlanma mental modellerinin, kuşaklararası aktarımında ebeveynlik davranışlarının etkisini incelemiştir. Çalışmada 657 lise öğrencisine ek olarak bunların 246'sının anneleri, 137'sinin de babaları rol almıştır. Sonuçlara göre ebeveynler ile ergenlerin bağlanma zihinsel modelleri arasında tahmin edilene kıyasla daha güçsüz bir ilişki vardır fakat ebeveynlerin bağlanmada kaçınma seviyesi, tahmin edildiği şekilde, kabul/ilgi ebeveynlik yönüyle, kaygı seviyeleri de sıkı denetim ebeveyn boyutuyla kuvvetli ilişkide olduğunu göstermektedir. Annelerin kaçınma seviyelerinin kabul/alaka

bulunduran ebeveynlik boyutuyla, kaygı seviyelerinin de sıkı denetim boyutuyla ergende kaçınmacı bağlanmayı; babaların ise kaçınma ve kaygı seviyelerinin iletişiminin ergenlerin bağlanma kaygısını yordadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, babaların geleneksel rollere uygun olarak çocuk yetiştirmede sıkı denetim uygulamasının, ergenlerde hem bağlanma kaygısını hem de kaçınma davranışını tetiklediği görülmüştür. Güvenli bağlanan ergen çocuklar, güvensiz bağlanan ergen çocuklara kıyasla; psikolojik emareler, sorunlu davranışlar, benlik değerlendirmeleri ve akademik başarı konusunda daha şanslı olduğu saptanmıştır.

Çamurlu-Keser (2006), 6 ila 11 yaş arasındaki 180 çocukla, annelerinden oluşan çalışmada; çocuk büyütme esnasında, bağlanma ve ebeveynlik yöntemlerinin önemini araştırmıştır. İlgili araştırmanın sonuçları incelendiğinde, annenin bağlanma stiline kontrol boyutunda çok daha etki sahibi olduğu görülmektedir. Ayrıca, yine araştırmada görülen bir başka olgu da annelik boyutunun çocuğun güvenli bağlanma stiline olan etkisidir. Güvenli bağlanabilen çocukların anneleri, çocuklarını yetiştirirken, kabul-ilginin fazla olduğu yöntemi kullandıkları görülmüştür. Sıkı kontrol bulunduran ebeveynlik stili ile çocuğun güvenli bağlanması arasında herhangi bir bağ bulunmamıştır. Çocuğun güvenli bağlanması, annenin kabul-ilgi yönteminden etkilendiği sonuçlarda görülmektedir.

Seven (2006) yaptığı araştırmada anasınıfında öğrenim gören altı yaşındaki çocukları sosyal yetenek seviyeleriyle bağlanma durumları arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamıştır. Bu araştırmada, Muş şehrindeki rastgele seçilen dört okulun anasınıfında öğrenci olan 56 erkek, 54 kız toplam 110 çocuk kullanılmıştır. Araştırmanın sonucu olarak, bağlanma güvenliğinin sosyal yetenekler ve sosyal yeteneklerin alt grubu olan atılganlık, işbirliği, öz kontrol becerilerinin arasında, orta seviyede, olumlu ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Ancak sosyoekonomik seviyeyle sosyal yetenek seviyesi arasında önemli farklar bulunmuştur. Öte yandan, bağlanma ve cinsiyet arasında herhangi bir fark bulunmamıştır ancak ebeveyn öğrenimi ve sosyoekonomik seviye arasında önemli farklılıklar gözlemlenmiştir.

Sümer (2006), 130 kız, 88 erkek, toplam 210 öğrenci ve ebeveynlerini içeren araştırmasında, temel ebeveyn davranışlarının yanında kültüre dair davranışların, ergenlik çağındaki çocukların ebeveynlerine kaygılı ve kaçınmacı bağlanmalarını hangi derecede etkilediğini incelemiştir. Yapılan araştırmanın sonucu olarak, annelerin ve babaların çocuklarını yetiştirme davranışlarının ergenlik çağındaki çocukların bağlanma

davranışları üzerinde etki sahibi olduğu ortaya çıkmıştır. Anne-babaların belirttiği reddetme ve fazla korumacı davranışların, ergen çocukların söylediği kaygılı ve kaçınmacı bağlanmayı fazlasıyla etkilediği belirlenmiştir. Annelerin sahip olduğu duygusal yakınlık ve babaların reddetme davranışları bağlanma boyutlarının en güçlü etmenleri olarak göze çarpmaktadır.

Ebeveyn ile çocuk arasında hem ebeveyn hem de çocuğun birbirine karşı duygusal cevaplar vererek aralarındaki bağın ölçüsü ciddi oranda yükselmektedir. Bu olay, birinci bakım verenin, bebeğin ihtiyaçlarını ne şekilde ve hangi ölçüde karşıladığının dozunu ispatlamaktadır. Tronick ve Cohn (1987) ebeveynin çocuğuna verdiği duygusal tepkilerinin çocukta pozitif izlenimler bırakmasını ve buna aynı şekilde karşılık verdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca ilk zamanlarda kurulan bağlanma biçiminin ilerideki dönemlerde ilişki tarzlarının ilk işareti niteliğinde olduğunu da iddia etmişlerdir. Baba ile çocuk arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda ise daha çok babanın bakım veren rolü üzerinde inceleme yapılmıştır (Ainsworth M. S., Attachments beyond infancy, 1989).

Psikolojinin bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasından bu yana incelenen en temel konulardan biri ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkileri olmuştur (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010). John Bowlby tarafından geliştirilen “Bağlanma Kuramı”na göre göre, insanlar, bebeklik döneminden başlamak üzere destek, koruma ve yakınlık gibi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bakım veren bir ya da birden fazla kişiye yönelik güçlü bir duygusal bağ geliştirir. İnsan, sosyal varlıktır ve diğer insanlarla ilişki kurma eğilimindedir. Bowlby’e (1951) göre, sağlıklı bir ruhsal büyüme için bebeklik ve çocukluk döneminde bireyin temel bakım vericisi ile sıcak, yakın ve kesintiye uğramayan bir ilişki yaşaması gerekir. Aksine, bebeklik ve çocukluk döneminde ihtiyaçları karşılanmamış, bakım vericisi ile öfke, güvensizlik ve korku ile karakterize olan güvensiz bir bağlanma ilişkisi geliştirmiş bireyler hayata karşı olumsuz tutum geliştirerek saldırganca davranışlar sergileyebilirler (Dodge ve Newman, 1981).

Birincil bağlanma nesnesi aile içinde genelde anne olur. Ancak, pek çok çocukta ana bağlanma babada da olabildiği gözlemlenmiştir. Eşinden destek alan babaların, çocuklarıyla aralarında güvenli bir ilişki kurabilme ihtimalleri oldukça yüksek gözükmektedir. Baba ile çocuk ilişkisinde bağlanma tarzı ve bağlanmanın detayları anneyle paralel olarak değişim gösterebilmektedir. Anne ile babanın ikisi de uyarıcı kaynak ise, çocuk hem anneye hem de babaya güvenli şekilde bağlanma gösterebilir. Ancak, bu bağlanmanın gerçekleşmesi için çocuğun da algıları önemlidir. Baba, anneye

nazaran hem kıyafet tercihi ile hem verdiği tepkiler ile hem ses kalınlığı ile hem de kokusu ile farklı bir profildir. Bu şekilde çocuk da babanın anneden farklı olduğunu kanıksayabilir. Çocuk, anne yahut babadan ayrı kaldığı zamanlarda farklı bir sevgi gördüğünün farkında olduğundan dolayı gayet rahat tavırlar sergilemektedir ve kötü olaylar yaşadığı takdirde güvende olduğunu farkındadır (Zerenoğlu, 2011). Bağlanma teorisinin temelinde üç prensip vardır; İlki, insanoğlunun bağlanma ilişkilerini kolaylaştırıcı bir birikim, içgüdü ile doğması, ikincisi ilişkinin devamı, bakım verenin de ilişki ihtiyacını karşılaması, üçüncüsü de tecrübeler neticesinde çocuk kendine ve çevresine bir anlam kazandırabilmesi ve bunu yeni bağlanmalara genelleyerek bütünleştirebilmesi, içselleştirebilmesi (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Bowlby'nin ergenlik öncesi dilimde bağlanma profili olan ebeveynlerin tekrarlayan eylem biçimleri, çocuğun ruhsal ve zihinsel şablonunda şekillendirebilmesi ve bu şablonun çocuk üzerinde ömür boyu etki etmesi üzerinde içerik oluşturmuştur. Bu kurama göre, bakım verenin eylemleri ve ilişki şekli ileriki dönemlerdeki ilişkilerde inanç, beklenti ve tutumları şekillendiren içsel çalışma şemalarına etki göstermektedir.

Ooi ve arkadaşlarının (2006) araştırmasına göre ebeveyn ile kurulan bağlanma ilişkisi ne kadar kaliteli olursa saldırgan davranışlarda da o kadar azalma görülmektedir. Rubin ve diğerlerinin (2004) araştırmasında ise kaliteli bağlanma ve anne-baba desteği ile ergen bireylerin yüksek benlik değeri, sosyal yetkinlik ve daha düşük içsel ve dışsal problemleri ortaya çıkardığı saptanmıştır. Ayrıca anne ile samimi ilişki kuran erkek öğrencilerin, arkadaşları ile kurduğu ilişkinin kalitesinin arttığını ve anne ile samimi ilişki kuran kız öğrencilerin daha olumlu kişisel ilişkiler kurarak daha az reddedilmeye ve zorbalığa uğradığını göstermişlerdir.

Liable ve arkadaşları (2000) araştırmalarında ebeveyn ve arkadaşları ile güvenli bağlanma biçimi algılayan genç erişkinlerin bunalım ve saldırganlık düzeylerinin düşük, sempati seviyeleri ve yaşama uyum seviyelerinin ise yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Marcus ve Betzer (1996), araştırmalarında ebeveyn bağlanma ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Bu iki değişkenin birbiri ile negatif yönlü bir ilişki içinde olduğu ifade edilmiştir. Murriss ve arkadaşları (2004), 441 ergen katılımcı ile gerçekleştirdikleri bir araştırmada bağlanma biçimi ile saldırganlık arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Dent (2005) tarafından yapılan çalışmada ise güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin saldırganlık düzeylerinin güvensiz bağlanma stiline sahip ergenlere kıyasla daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Cummings ve arkadaşları (2009), ebeveynlerine güvensiz bağlandığını ifade eden ergenlerin, diğerlerine göre hassasiyet ve saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Cooper ve arkadaşları (1998), ebeveynleri ile güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin saldırgan davranış gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Swarts'ın (2010) araştırmasına göre saldırganlık bağlanma sorunları ile ilişkilidir. Güvensiz bağlanan özel eğitim öğrencilerinin öfkelerini kontrol etmekte başarısız oldukları ve saldırganlaştıkları gözlemlenmiştir. Aktaş ve Güvenç'in (2006) araştırmasına göre ergenlerde ebeveyne bağlanma gelişim gösterdiğinde, öfke, bedensel ve sözlü saldırganlık ile düşmanlık önemli bir şekilde gerilemiştir.

Bu araştırma, 10-14 yaş arası 302 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. 10 yaş altı ve 14 yaş üstü 1'er katılımcı anket çalışmasına katılmıştır. Alan çalışmasına katılan bireylerin kişisel bilgilerini ve toplam ölçek (ölçekler ve alt boyutları) çözümlenmeleri yapılırken kendi içinde bölümlere ayrılarak analiz edilmiştir. Bunu yapmaktaki amacımız ise alt boyutların ve ölçeklerin aynı kategorik değişkendeki farklılığını kolay bir şekilde incelememizi sağlamaktır.

Bireylerin anne babası ile ilgili maddelerin yoğunluğu bir tarafta toplandığından yanlı istatistiksel bilgi vereceği için çözümlenmelere dahil edilmemiştir. Sadece sözel farkındalık alt boyutu ile kaygılı ve kaçınmacı bağlanma alt boyutları arasında korelasyon çıkmamıştır. Diğer alt boyutlar ve ölçekler kendi içlerinde pozitif korelasyon olduğu saptanmıştır. Cinsiyet ve yaş durumları ile ölçeklerin arasındaki farklılaşmalar incelendiğinde Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II Ölçeğinin cinsiyet ve yaş durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın oluşmadığı görülmüştür. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ise yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşırken cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın oluşmadığı görülmüştür.

Araştırma sonuçlarına göre fiziksel saldırganlık ve düşmanlık alt boyutlarının kaçınmacı bağlanma ve kaygılı bağlanma ile anlamlı ve pozitif bir ilişkisi vardır. Bunun yanında öfke alt boyutu da her iki bağlanma alt boyutuyla anlamlı ve pozitif bir ilişki içerisindedir. Sözel saldırganlık alt boyutunun ise kaçınmacı ya da kaygılı bağlanma alt boyutu ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları literatürde yer alan çalışmalar ile karşılaştırıldığında, araştırmada literatür bulguları ile paralel sonuçlar elde edildiği saptanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abay, E., & Tuğlu, C. (2000). Şiddet ve Agresyonun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*(3), 21-26.
- Acet, M. (2006). *Sporda Saldırđanlık ve Şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Adıgüzel, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Saldırđanlık Düzeylerinin Empatik Eğilim, Duyguları İfade Etme Ve Öz-Anlayış Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ainsworth, D., Blehar, M., & Waters, E. (1979). Patterns of attachment: A Psychological Study Of The Strange Situation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*(23).
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American psychologist*, 44(4), 709.
- Ainsworth, M. S., & Bowlby, J. (1991). An Ethological Approach to Personality Development. *American Psychologist*, 46(4), 333–341.
- Akçay, D., & Özcebe, H. (2012). Televizyonun okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık davranışına etkisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*(55), 82-87.
- Akdağ, S. (2011). Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynlerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.
- Aktaş, V., & Güvenç, G. B. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler-arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 233-264.
- Arıcak, O. T. (1995). Üniversite Öğrencilerinde Saldırđanlık, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aral, N., Bütün, A., Türkmenler, B., & Akbıyık, A. (2004). İlköğretim Okullarının 8. Sınıfa Devam Eden İlköğretim Öğrencilerinin Saldırđanlık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*(315), 17-25.
- Arkonaç, S. (2005). *Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi*. İstanbul: Alfa yayınları.
- Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E., & Saygın, Y. (2010). Ergenlerde Saldırđanlık ve Kişilerarası Problem Çözmenin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(1), 379-338.

- Atıcı, M., & Kılıçarslan, S. (2010). İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Aldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 113-130.
- Balcıoğlu Donat, S., & Özdemir, Y. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Saldırgan Davranışları ile Yaş, Cinsiyet, Başarı Durumu ve Öfke Arasındaki İlişkiler. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2).
- Bandura, A. (1973). *Agression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs:New Jersey: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs: Prentice Hill.
- Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(1), 3-11.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of A Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226.
- Bayraktar, F., Sayıl, M., & Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*(24), 48-63.
- Berkowitz, L. (1978). Whatever Happened to the Frustration-Agression Hypothesis? *American Behavioral Science*, 21(5), 691-706.
- Bilgin, N. (2000). *Sosyal Psikolojiye Giriş* (2. Baskı b.). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1979). On Knowing What You Are Not Supposed to Know and Feeling What You Are Not Supposed to Feel. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 24(5), 403-408.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and Loss: Retrospect and Prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664.
- Bukowski, W. M., & Sippola, L. K. (2005). Friendship and Development: Putting The Most Human Relationship in Its Place. *New Directions For Child And Adolescent Development*(109), 91-98.
- Burger, J. (2006). *Kişilik*. (İ. Sarıoğlu, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Buss, A. H. (1961). *The Psychology of Aggression*. New York: Wiley.
- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2000). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Coccaro, E. F., Kavoussi, R. J., Cooper, T. C., & Hauger, R. L. (1997). Central Serotonin Activity and Aggression: Inverse Relationship with Prolactin Response to dFenfluramine, But Not CSF 5- HIAA Concentration in Human Subjects. *Am. J. Psychiatry*, 154(10), 1430-1435.
- Cohn, D., Cowan, P., & Pearson, J. (1992). Mother's and Father's Working Models of Childhood Attachment Relationships, Parenting Styles and Child Behavior. *Development and Psychopathology*, Cilt 4, 417-431.
- Cohn, J. F., & Tronick, E. Z. (1987). Mother–infant face-to-face interaction: The sequence of dyadic states at 3, 6, and 9 months. *Developmental Psychology*, 23(1), 68.
- Cooper, M., Shaver, P., & Collins, N. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1380-1397.
- Corey, G. (2015). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Crick, N. R., & Nelson, D. A. (2002). Relational and Physical Victimization Within Friendships: Nobody Told Me There'd Be Friends Like These. *Journal of Abnormal Child Psychology*(30), 599–607.
- Cummings-Robau, T., Lopez, F., & Rice, K. (2009). Attachment-related predictors of college students' problems with interpersonal sensitivity and aggression. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28(3), 364-391.
- Çamurlu-Keser, C. (2006). Annenin Bağlanma Düzeyi ve Çocuk Yetiştirme Sürecinin Çocuğun Bağlanma Düzeyine Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*.
- Çelik, H. (2006). Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Tepkileri, Bağlanma Tarzları ve Kişilerarası Şemalarının İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, H., & Kocabıyık, O. (2014). Genç Yetişkinlerin Saldırganlık ifade Biçimlerinin Cinsiyet ve Bilişsel Duygu Düzenleme Tarzları Bağlamında incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 139-155.

- Çelik, H., & Otrar, M. (2009). Saldırganlık Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(29), 101-120.
- Çetinkaya, H. (1991). Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Dent, G. W. (2005). Social information processing as an explanation for the relationship between attachment and aggression in early adolescents. *Doctor of Philosophy Thesis*. Kansas City, United States: University of Missouri-Kansas City.
- Dizman, H., & Gürsoy, F. (2004). Anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(27), 7-17.
- Dodge, K. A., & Newman, J. P. (1981). Biased decision-making processes in aggressive boys. *Journal of Abnormal Psychology*, 90(4), 375.
- Efiliti, E. (2006). Orta öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık ve Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erşan, E., Doğan, O., & Doğan, S. (2009). Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyodemografik Açıdan Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*(31), 231-238.
- Erden, N. (2007). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretmenlik Bölümleri Birinci Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Türleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdinç, S. (2009). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdoğdu, Y. (2010). Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmeleri. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*. Antalya-Türkiye.

- Erkan Eroğlu, S. (2009). Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(21), 205-221.
- Erkiner, D. (2012). Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Esentürk, K. O. (2015). Lise Düzeyinde Öğrenim Gören ve Okullararası Spor Müsabakalarına Katılan Sporcu Öğrencilerin Güdülenme ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Freedman, J., Sears, D., & Carlsmith, J. (2015). *Sosyal psikoloji*. (A. Dönmez, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. (Ş. Alpagut, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gökççek, S. (2015). Ortaöğretim Kurumlarında Spor Yapan Ve Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının Araştırılması (Samsun İli Örneği). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gözütok, D. (2008). *Eğitim ve Şiddet*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülay, H. (2008). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gültekin, F. (2008). Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık Ve Öfke Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güner, B. (2006). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güngör, A. (2000). Üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Ankara : Gazi Üniversitesi Araştırma Raporu.
- Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B., & İncekaş, S. (2008). Güçler ve Güçlükler Anketi'nin (Gga) Türkçe Uyarlamasının Psikometrik Özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*(15), 65-74.
- Geçtan, E. (1990). *Psikanaliz ve sonrası* (16. Basım b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Geen, E. (2001). *Human Aggression*. Philadelphia: Open University Press.
- Gençoğlan, S., Erkan, M., Akgüç, L., Keten, H., Özatalay, E., & Fettahoğlu, E. (2016). Ergenlerde ve Ebeveynlerinde Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Bulunmasının Ergenlerin Bağlanma Örutüleri Üzerine Etkisi. *Ankara Medical Journal*, 16(1).
- Glascok, J. (2008). "Direct and Indirect Aggression on Prime-Time Network Television. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(2), 268–281.
- Griffiths, M. (2005). A 'Components' Model of Addiction Within A Biopsychosocial Framework. *Journal of Substance Use*, 10(4), 191-197.
- Harlow, H. (1958). The Nature of Love. *American Psychologist*, Cilt 13, Sayı 12, 673.
- Hasta, D., & Güler, E. (2013). Saldırıcılık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 64-104.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*(52), 511-524.
- Hogo, M. A., & Vaughan, G. M. (2006). *Sosyal psikoloji*. (İ. Yıldız, & A. Gelmez, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınları.
- Hortaçsu, N., Oral, A., & Yasak-Gültekin, Y. (1991). Factors Affecting Relationships of Turkish Adolescents with Parents and Same-Sex Friends. *The Journal of Social Psychology*, Cilt 131, Sayı 3, 413-426.
- İlericiler, N. (2015). Evlilik Uyumunu Açıklamada Yakın İlişkilerde Bağlanma, Erken Dönem Uyum Bozucu Semalar ve Psikolojik Travmanın Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Köroğlu, Ö. (2017). Sosyal fobi belirtileri ile yetişkin bağlanma stilleri ve anne baba tutumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi.
- Kılıçarslan, S. (2009). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Kırkbir, F. (2014). Karadeniz Teknik Üniversitesinde Okuyan ve Üniversiteler Arası Müsabakalarda Yarışan Öğrencilerin Saldırıcılık Düzeylerinin Araştırılması.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Kaplan, B., & Aksel, E. (2013). Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*(1), 1.
- Karayılmaz, A. (2006). Amatör Küme Futbolcularını Saldırganlığa İten Psiko-sosyal Nedenler. *Yüksek Lisans Tezi.* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kenrick, D. T., Neuberg, S. L., & Cialdini, R. B. (1999). *Social Psychology: Unraveling the Mystery.* USA: Allyn & Bacon.
- Keough, M. T., Penniston, T. L., Vilhena-Churchill, N., Bagby, R. M., & Quilty, L. C. (2018). Depression Symptoms and Reasons for Gambling Sequentially Mediate The Associations Between Insecure Attachment Styles and Problem Gambling. *Addictive Behaviors*(78), 166-172.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 321-342.
- Keskin, G., & Çam, O. (2009). Ergenlik ve Bağlanma Süreci: Ruh Sağlığı Açısından Literatürün Gözden Geçirilmesi. *Yeni Symposium*, 47(2), 52-59.
- Kirsh, S. (2006). *Children, Adolescents and Media Violence: A Critical Look at the Research.* London: Sage Publications.
- Korkut, F. (2002). İfade Edici Saldırganlık Ölçeğinin (İSÖ) Türkçeye uyarlanması üzerine bir ön çalışma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(23), 48-53.
- Kurtiç, N. (2006). Futbol seyircisini saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler (Sakarya ili örneği). *Yüksek Lisans Tezi.* Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lagerspetz, K. M., Bjorkqvist, K., & Peltonen, T. (1988). Is Indirect Aggression Typical of Females Gender Differences in Aggressiveness in 11-to 12-Year-Old Children. *Aggressive Behavior*(14), 403-414.
- Liab, D. J., Carlo, G., & Raffaelli, M. (2000). The differential relations of parent and peer attachment to adolescent adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(1), 45.
- Lorenz, K. (1968). On Agression. *HBW*, 32(3), 34-36.

- Marcus, R. F., & Betzer, P. D. (1996). Attachment and antisocial behavior in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*(16), 229.
- Morgan, C. (2015). *Psikolojiye Giriş*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Muris, P., Meesters, C., Morren, M., & Moorman, L. (2004). Anger and hostility in adolescents: relationships with self-reported attachment style and perceived parental rearing styles. *Journal of Psychosomatic Research*(57), 257-264.
- Myhr, G. (2004). Attachment Security and Parental Bonding in Adults with Obsessive-Compulsive Disorder: A Comparison with Depressed Out-Patients and Healthy Controls. *Acta Psychiatrica Scandinavia, Cilt 109*, 447-456.
- Olçay, O. (2008). Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ooi, Y. P., Ang, R. P., Fung, D. S., Wong, G., & Cai, Y. (2006). The impact of parent-child attachment on aggression, social stress and self-esteem. *School Psychology International, 27*(5), 552-566.
- Özmen, S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37*(2), 27-39.
- Öztürk, M. (2002). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nobel.
- Öztürk, N. (2008). Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Richman, N., Stevenson, J., & Graham, P. J. (1982). *Pre-School to School*. London: Academic Press.
- Rubin, K. H., Dwyer, K. M., Booth-LaForce, C., Kim, A. H., Burgess, K. B., & Rose-Krasnor, L. (2004). Attachment, friendship, and psychosocial functioning in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*(24), 326.
- Rys, G. S., & Bear, G. G. (1997). Relational Aggression and Peer Relations: Gender and Developmental Issues. *Merrill-Palmer Quarterly*(43), 87-106.
- Sümer, N. (2006). Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi, 21*(57), 122.

- Sümer, N. E., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 52-59.
- Savcı, M., & Aysan, F. (2016). Bağlanma Stilleri, Akran İlişkileri ve Duyguların İnternet Bağımlılığını Yordamadaki Katkıları. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3(3), 401-432.
- Schimmenti, A., Passanisi, A., Gervasi, A., Manzella, S., & Famà, F. (2013). Insecure Attachment Attitudes in The Onset of Problematic Internet Use Among Late Adolescents. *Child Psychiatry & Human Development*, 45(5), 588-595.
- Schneider, D. (1976). *Sosyal Psikoloji*. Londra: Wiley.
- Selçuk, E., Zayas, V., & Hazan, C. (2010). Beyond Satisfaction: The Role of Attachment in Marital Functioning. *Journal of Family Theory and Review*(2), 258-279.
- Seven, S. (2006). İtly Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi*.
- Sezer, A. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anatolian Journal of Psychiatry*(8), 206-214.
- Solmuş, T. (2010). *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*(8), 88-99.
- Steiner, H., & Hall, R. E. (2015). *Treating Adolescents*. London: John Wiley & Sons.
- Swartz, C. (2010). Attachment and aggression among adolescents receiving special education services for emotional disturbance. *Philosophy of Doctoral Thesis*. Walden University.
- Şahin, H. (2011). Lise öğrencilerinde mükemmeliyetçilik ve saldırganlık ilişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Tahiroğlu, A., Bahalı, K., Avcı, A., Seydaoğlu, G., & Uzel, M. (2009). Ailedeki Disiplin Yöntemleri, Demografik Özellikler ve Çocuklardaki Davranış Sorunları Arasındaki İlişki. *Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(2), 67-81.

- Tepe, Y., & Sayı, M. (2012). Ebeveyn Kontrolü ve Ergenin Sosyal İşlevselliği Arasındaki Bağlantıda İlişkisel Saldırganlığın Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70), 119-132.
- Thomas, G., & Bifulco, A. (2012). *Understanding Adult Attachment in Family Relationships: Research, Assessment and Intervention*. London: Routledge.
- Thompson, R. (2006). Erken dönemde bağlanma ve sonraki gelişim üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Bülteni*(38), 113-120.
- Tuzgöl, M. (2000). Ana-baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(14), 39-48.
- Uytun, M. Ç., Öztop, D. B., & Eşel, E. (2013). Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 26(2), 177-189.
- Uzbaş, A. (2009). Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Saldırganlık ve Şiddete Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 90-110.
- Werner, N., & Crick, N. (1999). Relational Aggression and Social-Psychological Adjustment in A College Sample. *Journal of Abnormal Psychology*(108), 615–623.
- Yıldırım, F. (1998). Saldırganlık ve Cinsiyet İlişkisi. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*(22), 15-32.
- Yıldız, S. A. (2010). Saldırganlık ve Aile. H. Yavuzer içinde, *Ana Baba Okulu* (s. 403-423). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Yalçın, Y. (2009). Spor Tatmininin Sporcuların Stres Ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi: Antrenör Cinsiyetinin Rolünü Belirlemeye Yönelik Antalya İlinde Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Yavuzer, H. (1991). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2004). *Yaygın Anne Baba Tutumları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zerenoğlu, L. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleriyle Çocuklukta Yaşanılan Yaşantıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi.

EKLER

Ek-1. Kişisel Bilgiler Anket Formu

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket formunda yer alan sorular, bir bilimsel çalışma için sorulmaktadır ve hiçbir özel bilginiz (adınız, soyadınız, adresiniz gibi) istenmemektedir. Soruları içtenlikle cevaplamanız, bu bilimsel araştırmaya katkı sağlayacaktır. Anketle ilgili tüm sorularınızı araştırmacıya sorabilirsiniz. Katılımınız için çok teşekkür ederim.

Zehra GÖKDEMİR

1. Yaşınız?

10 11 12 13 14

2. Cinsiyetiniz?

Kız Erkek

3. Anneniz; hayatta hayatta değil

4. Babanız; hayatta hayatta değil

5. Anneniz ve babanız; beraberler ayrılar

Ek-2. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri 1’den 5’e kadar puanlayınız. Seçtiğiniz puanı her bir madde için sağ tarafta yer alan kutucuklara işaretleyiniz. 1 = kesinlikle katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3 = kararsızım, 4 = katılıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum anlamına gelmektedir.

		1	2	3	4	5
1	Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.					
2	Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.					
3	Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “Acaba benden ne istiyor?” diye düşünürüm.					
4	Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim.					
5	Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.					
6	Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum.					
7	Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez.					
8	Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum.					
9	Sakin yapılı biriyimdir.					
10	Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşırım.					
11	Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu.					
12	Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.					
13	Birisi bana sataşırsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim.					
14	İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim.					
15	Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.					
16	Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum.					
17	Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm.					
18	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.					
19	Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım.					
20	Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım.					
21	İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim.					
22	Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm.					
23	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum.					
24	İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.					
25	Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum.					
26	“Arkadaşlarım”ın arkamdan konuştuklarını biliyorum.					
27	Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler.					
28	Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.					
29	Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.					

Ek-3. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri

Aşağıdaki ifadeleri 1'den 7'ye kadar puanlayınız. Seçtiğiniz puanı her bir madde için sağ tarafta yer alan kutucuklara işaretleyiniz.

1 = kesinlikle katılmıyorum, 2= biraz katılmıyorum, 3 = katılmıyorum, 4 = kararsızım, 5 = biraz katılıyorum, 6= katılıyorum, 7 = kesinlikle katılıyorum anlamına gelmektedir.

No.		1	2	3	4	5	6	7
1	Annem artık beni sevmeyecek diye korkuyorum.							
2	Gerçekte ne hissettiğimi anneme söylemekten hoşlanmıyorum.							
3	Annemin beni terk edebileceğinden korkuyorum.							
4	Anneme, ne düşündüğümü ve ne hissettiğimi kolaylıkla söylerim.							
5	Annemin beni gerçekten sevmediğinden korkuyorum.							
6	Annemin yardımına ihtiyacım olduğunu kabul etmekte zorlanırım.							
7	Annemin, benim onu sevdiğim kadar beni sevmediğinden endişe ediyorum.							
8	Anneme yakın olmak, ona sarılmak konusunda rahatımdır.							
9	Annemin onu sevdiğim kadar beni sevmesini isterim.							
10	Kendim hakkındaki birçok şeyi anneme söylemekte zorlanırım.							
11	Annemle olan ilişkimiz hakkında kaygılanıyorum.							
12	Annemle çok yakın olmayı tercih etmem.							
13	Annemi görmediğim zamanlarda beni artık düşünmüyor diye endişeleniyorum.							
14	Annem bana çok fazla sarılıp kucakladığında rahatsız olurum.							
15	Anneme sevgimi gösterdiğimde, onun beni aynı derecede sevmeyeceğinden korkarım.							
16	Kendimi anneme her zaman yakın hissedirim.							
17	Annemin beni terk edeceğinden pek korkmam.							
18	Anneme yakın olmak benim için hiç de zor değildir.							

19	Annemin söylediği ve yaptığı bazı Şeyler kendimden Şüphe etmeme neden olur.								
20	Sorunlarım ve endişelerim hakkında annemle konuşurum.								
21	Annemin beni terk edeceğinden korkmuyorum.								
22	Kendimi kötü hissettiğimde annemle konuşmak beni rahatlatır.								
23	Annemin bazen, benim istediğim kadar yakın olmak istemediğini hissediyorum.								
24	Anneme hemen hemen her Şeyi anlatırım.								
25	Bazen annemin bana olan duygularının sebepsiz yere deđiŐtiđini düşünüyorum.								
26	Her Şeyi olduğu gibi annemle konuşurum.								
27	Kendimi anneme çok yakın hissetmek istediğim halde, onun bundan hoşlanmayacağından korkuyorum.								
28	Annem bana çok yakın olmayı istediği zamanlarda kendimi rahatsız ve gergin hissediyorum.								
29	Gerçekten ne düşünüdüğümü ve hissettiğimi bilirse annemin artık beni sevmeyeceğinden korkuyorum.								
30	Annemden kolaylıkla yardım isteyebilirim.								
31	Annemden istediğim kadar sevgi ve destek görmediğim için ona kızgınım.								
32	Anneme kolaylıkla güvenebilirim.								
33	Annemin diğer çocukları düşünüdüğu kadar beni düşünmeyeceğinden korkarım.								
34	Anneme olan sevgimi göstermek benim için kolaydır.								
35	Ancak bir sorun çıkardığımda annemin dikkatini çekebildiğimi düşünüyorum.								
36	Annemin beni çok iyi anladığını hissediyorum.								

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı – Soyadı : Zehra Gökdemir
Doğum Yeri : İstanbul
Doğum Tarihi : 08.11.1990

Eğitim Durumu:

2012-2016 : Psikoloji / Üsküdar Üniversitesi
2016-..... : Klinik Psikoloji Yüksek Lisans / Üsküdar Üniversitesi

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi:

İngilizce : Orta seviye okuma, yazma ve konuşma

İş Deneyimi:

2016-2017 : Medi Çocuk Akademisi
2017-2018 : Ahenk Psikoloji
2018-halen : Cemre Okulları, Yetim Vakfı

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06 /2018/973

25/11/2018

Sayın Dr.Öğr.Üyesi Oğuz TAN
(Zehra GÖKDEMİR)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 25/11/2018 tarihinde yapılan 12 No.lu toplantısında “**10-14 Yaş Grubu Çocuklarda Saldırganlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Bağlanma Biçiminin Araştırılması**” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç.Dr.Cumhur TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı